

ДЭПАРТАМЕНТ ПА АРХІВАХ І СПРАВАВОДСТВУ
МІНІСТЭРСТВА ЮСТЫЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТАРЫЧНЫ АРХІЎ БЕЛАРУСІ

Архіварыус

Зборнік навуковых паведамленняў і артыкулаў

Выпуск 16

Мінск
НГАБ
2018

УДК [930.22+94(476)«15/19»(082)]
ББК 79.3(Бен)+63.3(4Бен)41
А87

Рэкамендавана да друку Вучоным саветам
Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі

Рэдакцыйная калегія:

У. І. Адамушка, Г. Я. Галенчанка, В. Ф. Голубеў (галоўны рэдактар),
У. М. Дзянісаў, Д. В. Лісейчыкаў, Д. Ч. Матвейчык, А. Рахуба, А. Я. Рыбакоў,
А. Л. Самовіч, В. В. Урублеўскі (адказны рэдактар), *М. Ф. Шумейка,*
Д. У. Яцэвіч

Рэцэнзенты:

доктар філалагічных навук *А. І. Мальдзіс,*
кандыдат гістарычных навук *С. У. Жумар*

У адпаведнасці з загадам старшыні Вышэйшай атэстацыйнай камісіі
Рэспублікі Беларусь ад 1 лютага 2012 года № 21 зборнік навуковых
прац «Архіварыус» уключаны ў Пералік навуковых выданняў
Рэспублікі Беларусь для апублікавання вынікаў дысертацыйных
даследаванняў па гістарычных навук

ISSN 2225-4412

© Дзяржаўная ўстанова
«Нацыянальны гістарычны
архіў Беларусі», 2018

26. Снитко, А. К. Описание рукописей и старопечатных книг Минского Церковного Историко-Археологического Комитета / А. К. Снитко // Минская старина. Труды Минского Церковного Историко-Археологического Комитета / Под заведыванием Хранителя Музея Д. Скрынченко. – Вып. 2. – Минск : Электро-типогр. С. А. Некрасова, 1911. – С. 175–213.
27. [Титов, Ф.] Исследование о заграничных монастырях Киевской епархии XVII–XVIII в.в. // Памятники православия и русской народности в Западной России в XVII–XVIII в.в. / Изд. Киевской духовной академии; под ред проф. свящ. Ф. Титова. – Т. 1: Акты по истории заграничных монастырей Киевской епархии XVII–XVIII в.в. Ч. 1. – Киев, 1905. – С. XV–XXXIV.
28. Тройчанский архив // Минская старина. – Вып. 4: Труды Минского Церковного Историко-Археологического Комитета / предисл. А. Снитко. – Минск : Губернская типография, 1913. – 200, 38, [1] с.
29. Филигрانی XVII в. по старопечатным книгам Украины и Литвы: Каталог / сост. Т. В. Дианова. – Москва : Государственный Исторический музей, 1999. – 192 с., 1044 ил.
30. Ціткоўскі, І. А. Храмы Слуцка ад князя Александра Амелькі да княгіні Сафіі Амелькавіч / І. А. Ціткоўскі // Верныя веры бацькоў: зборнік матэрыялаў царкоўна-навуковай канферэнцыі, прысвечанай 400-годдзю спачыну святой праведнай Сафіі Слуцкай і 400-годдзю заснавання Свята-Петра-Паўлаўскага сабора ў Мінску (Мінск, 3 мая 2012 г.) / [рэдкалегія: І. А. Чарота, Л. Я. Кулажанка]. – Мінск : Прыход Свята-Петра-Паўлаўскага сабора ў г. Мінску, 2013. – С. 98–102.
31. Чистович, И. А. Очерк истории Западно-Русской Церкви / И. А. Чистович. – Минск : Белорусская Православная Церковь (Белорусский Экзархат Московского Патриархата), 2014. – 911 с.

Артыкул паступіў у рэдакцыю 05.07.2018

Д. В. Лісейчыкаў

Звон з Каложы і падсвечнікі з Караляўца: візіты ўніяцкіх цэркваў Гродзенскай пратапопі 1696 г.

У шэрагу папярэдніх публікацый, у тым ліку на старонках штогодніка «Архіварыус», ужо асвятлялася гісторыя правядзення візітацый цэркваў уніяцкай Кіеўскай мітраполіі ў XVII ст., а таксама змяшчаліся тэксты візітаў канца XVII ст. паўднёвай і паўночна-ўсходняй часткі беларуска-літоўскіх зямель: Пінскага павета і Полацкага ваяводства [3; 4; 5]. Структурна гэтыя тэрыторыі належалі да складу Пінска-Тураўскай і Полацкай епархій. Цэрквы цэнтральнай часткі беларуска-літоўскіх зямель – ад Вільні і Гродна да Бабруйска і Рэчы-

цы – адносіліся да складу Кіеўска-Віленскай епархіі. Вынікі візітацый 1680–1682 гг. многіх храмаў на гэтай тэрыторыі захаваліся і не так даўно пабачылі свет у выглядзе асобнага выдання [8]. У дадзеным артыкуле будзе зроблена спроба рэканструяваць арганізацыйную структуру і становішча ўніяцкіх цэркваў у канцы XVII ст. на самым заходнім ускрайку Кіеўска-Віленскай епархіі – на тэрыторыі Гродзенскай пратапопіі.

У Расійскім дзяржаўным гістарычным архіве ў г. Санкт-Пецярбург у фондзе «Канцэлярыя мітрапалітаў грэка-ўніяцкіх цэркваў» былі выяўлены візіты цэркваў на тэрыторыі Ваўкавыскага, Гродзенскага, Навагрудскага і Слонімскага паветаў 1696–1697 гг. [12]. Стары загаловак адзінкі захавання закрываў частку інфармацыі, якую гэтая справа ўтрымлівала: *«Справаздача аб візітах цэркваў горада Слоніма і Слонімскага павета»*. Паколькі матэрыялы справы тэматычна не распрацоўваліся і не каталагізаваліся, то ўвогуле было невядома, што да нашага часу захаваліся матэрыялы візітацыі канца XVII ст. па цэрквах Гродзеншчыны. У дадзеным артыкуле публікуюцца візіты толькі Гродзенскай пратапопіі. Аднак, каб паказаць стан цэркваў на гэтай тэрыторыі ў шырэйшым кантэксце, варта звяртацца да ўсіх выяўленых і вядомых на гэты час візітаў апошняй чвэрці XVII ст.

Папярэдне генеральныя візітатары дабіраліся да Гродзенскага павета ў 1681 г. Верагодна, гэта была першая ў рэгіёне візітацыя, вынікі якой фіксаваліся на пісьме, аднак захаваліся толькі тыя яе пратаколы, якія тычыліся Навагрудскага павета [8, арк. 52–107 адв.]. Вядома, што візітатарам у той год быў святар царквы ў в. Сенна Навагрудскага павета, пісар Навагрудскага сабора Аляксандр Валасовіч [12, арк. 24 адв.]. Важнай інфармацыяй, якую ўтрымліваюць публікуемыя візіты 1696 г., з’яўляецца тое, што ўсе цэрквы рэгіёна, у тым ліку на Гродзеншчыне, уваходзілі ў склад Навагрудскага сабора (афіцыйлага) Кіеўска-Віленскай епархіі.

Асобы візітатараў у тэксце 1696 г. напрумую не называюцца. Аднак запісы вядуцца ад першай асобы ў множным ліку: *«мы, візітатары»* [12, арк. 25], *«нас, візітатараў»* [12, арк. 23 адв., 25 адв.], *«нам, візітатарам»* [12, арк. 26 адв.]. Як сведчаць захаваныя да нашага часу пратаколы апошняй чвэрці XVII ст. па іншых тэрыторыях, візітацыю, як правіла, праводзіла двое святароў. Такая ж сітуацыя была, відаць, і ў выпадку з Гродзенскай пратапопіяй у 1696 г. На карысць гэтага сведчыць і тое, што тэкст пратаколаў занатаваны двума рознымі почыркамi.

Тэксты з’яўляюцца чарнавіком. Аб гэтым сведчыць мноства выпраўленняў і перакрэсліванняў. Верагодна, самі запісы вяліся не па парадку. На гэта паказваюць збоі ў паслядоўнасці датавання некаторых дакументаў: пасля 25 мая ідзе 27, а затым 26 [12, арк. 30 адв.–31]. На фіксацыю вынікаў праверкі аднаго храма пакідаўся пэўны аб’ём чыстага аркуша, які запаўняўся ў адпаведнасці з сабраным аб’ёмам інфармацыі. Калі

атрыманых звестак набіралася няшмат, паміж апісаннямі розных цэркваў утвараліся вялікія лакуны. Калі ж звестак атрымлівалася больш, запісы вяліся драбнейшым почыркам з мінімальнымі прабеламі, а тэкст папярэдняй візіты «налазіў» на тэкст наступнай.

Як вынікае з пратаколаў, агулам у 1696 г. у склад Гродзенскай пратапопіі ўваходзілі цэрквы ў 37 населеных пунктах, 33 з якіх знаходзіліся на тэрыторыі Гродзенскага павета, 3 – Лідскага і 1 – Бельскага павета Каралеўства Польскага (гл. Дадатак 2). На паўднёвым захадзе Гродзенская пратапопія межавала з Падляшскай. Ніводнага пратакола візітацый апошняй за XVII ст. выявіць не ўдалося. Аднак асоба *«падляшскага пратапопа»* двойчы згадана ў тэкстах захаваных візітаў 1696 г. па іншых тэрыторыях [12, арк. 30, 33 адв.]. На ўсходзе мяжа праходзіла па цэрквах Лідскай пратапопіі. Адна з цэркваў, у в. Глыбокае Лідскага павета, у часе папярэдняй візітацыі 1681 г. адносілася да пратапопіі Лідскай [12, арк. 26]. На поўдні адміністрацыйныя царкоўныя межы практычна супадалі з межамі паветаў – цэрквы там уваходзілі ў склад Ваўкавыскай і Слонімскай пратапопіяў, візітацыі якіх захаваліся за той жа 1696 г. [12, арк. 1–11 адв., 37–42 адв.]. У тэксце візіты царквы ў м. Ліпск (Каралеўскі) згадана асоба *«віленскага пратапопа»* Пілецкага [12, арк. 33 адв.], які ў ранейшыя часы наведваў мястэчка. Аднак шчыльнай мяжы з Віленскай пратапопіяй Гродзенская не мела – паміж імі пралагала вялікая тэрыторыя, заселеная выключна рымска-каталіцкім насельніцтвам. Увогуле падобна на тое, што ўздоўж лініі Ліпск-Сапоцін-Гродна-Верцялішкі-Азёры-Астрына на той час праходзіла мяжа рассялення русінскай этнаканфесійнай супольнасці ў рэгіёне (гл. Дадатак 2).

Амаль кожны пратакол дакладна датаваны. Гэта дае магчымасць прасачыць шлях і хуткасць перамяшчэння візітатараў, а таксама скласці ўяўленне аб арыентаванні на мясцовасці ў тыя часы (гл. Дадатак 2). Так, бачна, што візітацыя праходзіла ў два этапы. Першы пачаўся з Гродна і цягнуўся з 6 па 28 мая 1696 г. У час яго былі звізітаваны цэрквы ў 26 населеных пунктах у цэнтральнай, усходняй і паўднёвай частках пратапопіі. Дарога ад адной царквы да другой займала ў візітатараў 1–2 дні. Выключэнне склала рэзідэнцыя гродзенскага пратапопа ў в. Коматава, дзе візітары прыпыніліся на 3 дні. За адзін дзень пры спрыяльных абставінах маглі быць звізітаваны 2, а то і 3 царквы. Арыентаванне на мясцовасці ўяўляла пэўныя цяжкасці. Калі паглядзець на схему маршрута перамяшчэнняў (гл. Дадатак 2), то можна ўбачыць, што ў канцы першага этапа ў раёне Малой і Вялікай Бераставіцы візітары крыху заблукалі і мусілі двойчы рабіць два дадатковыя крукі, каб наведць усе храмы. Праблемы з арыентаваннем выліліся ў эмацыйную заўвагу ў пратаколе візітацыі царквы ў м. Скідаль. Пра мясцовага святара візітары напісалі: *«А за тое навага, што на гасцінцы жыве»* [12, арк. 26 адв.]. Гэта

азначала, што прадстаўнікам епіскапа не давялося траціць шмат часу на пошукі святара, дом якога стаяў непасрэдна пры галоўнай дарозе. У гэты дзень, дарэчы, удалося звiзiтаваць 3 царквы ў розных населеных пунктах. Пасля заканчэння першага этапу вiзiтатары, вiдавочна, вярнуліся ў Гродна. Там яны прабылі 2 тыдні. Другі этап праверкі распачаўся 10 чэрвеня 1696 г. з м. Кузнiца і скончыўся 16 чэрвеня ў м. Сапоцкiн. У час яго былі звiзiтаваны 8 цэркваў у заходняй частцы пратапопіі. Пасля гэтага высветлілася, што праверцы не ўдалося дабрацца да ўсіх патрэбных цэркваў. Два прапушчаныя храмы, у Ятвеску і Дубне, давялося шукаць і давiзiтоўваць адмыслова 22 і 30 чэрвеня. У царкву ў г. Аўгустаў Бельскага павета Каралеўства Польскага паводле нейкіх прычын вiзiтатары не паехалі, а абмежаваліся толькі ўзгадкай тамтэйшага святара.

Вiзiтуемы святар мусiў забяспечыць вiзiтатараў харчаваннем і начлегам у сваім доме (плябаніі). Калі высветлілася, што плябанія пры царкве ў м. Дамброва Лiдскага павета з-за нядбайнасці гаспадара адсутнічае, вiзiтатары мусiлі спыніцца ў карчме [12, арк. 25 адв.]. Таксама абавязкам святараў было забеспячэнне кормам вiзiтатарскіх коней. Гэта нячаста знаходзіла адлюстраванне ў дакументах, аднак некаторыя пратаколы даюць уяўленне аб аб'ёмах выдаткаў. Святары цэркваў у в. Дарава Навагрудскага павета і в. Івашкавічы Ваўкавыскага павета выдалі вiзiтатарскім коням па *«шанку аўса»* [12, арк. 38 адв., 43 адв.], святары цэркваў у в. Чучавічы Навагрудскага павета і м. Сапоцкiн Гродзенскага павета – *«чвэртку аўса»* [12, арк. 14, 34], святар царквы ў в. Сiдэрка Гродзенскага павета выдаў *«палову карца аўса з сечкай»*. Пры вiзiтацыі царквы ў в. Макраны Навагрудскага павета адзначана, што мясцовы святар не даў *«аўса нічога»* [12, арк. 15]. З такіх зацемак не зусім зразумела: авёс мусiлі даваць святары кожнай з вiзiтуемых цэркваў (і гэта не заўсёды фіксавалася на пісьме), ці існавалі нейкія своеасаблівыя “апорныя пункты” ў часе выправы, дзе выдавалася вялікая порцыя конскага корму на працяглы перыяд? Калі дапусціць, што вiзiтатарскі картэж складаўся з двух коней, то выглядае на тое, што порцыі корму, выдазенай у Дараве, Івашкавічах, Сапоцкiне і Чучавічах, хапіла б на 1–2 тыдні шляху з кожнай. Пры вiзiтацыі царквы ў м. Кузнiца Гродзенскага павета вiзiтатар адзначыў *«мы самі і коней кармілі»* [12, арк. 32 адв.].

Прыезд вiзiтатара належала суправаджаць царкоўным званам. Святар царквы ў м. Дамброва Лiдскага павета Марцыян Занеўскі атрымаў вымову за тое, што аддаў вялікі царкоўны звон езуітам, і ў выніку не было чым званіць, *«нават так, як належыць званіць вiзiтатарам»* [12, арк. 25 адв.]. У часе вiзiтацыі праводзіўся і пісьмова фіксаваўся збор т. зв. «катэдратыку» – падатку на карысць епіскапскай кафедры [13, с. 29]. Публікуемыя дакументы даюць магчымасць убачыць, як на

практыцы здзяйснялася спаганне гэтага віду падатку і колькі рэальна складаў яго памер.

Сам па сабе тэкст пратаколаў візітацыі 1696 г. паводле структуры з'яўляецца дапаўненнем да пратаколаў візітацыі 1681 г. Адсылкі да вынікаў «*даўняй візіты*» сустракаюцца пры апісанні практычна кожнай царквы. Таму сказаць нешта дакладнае пра рубрыкацыю тэксту немагчыма. Калі зменаў у параўнанні з папярэдняй візітацыяй было шмат, тэкст набываў большы аб'ём, калі не – меншы. Адсутнічае дакладнае і поўнае апісанне населеных пунктаў, якія ўваходзілі ў склад парафіі, рэестр кніг, архіва, царкоўнай маёмасці. За рэдкім выключэннем не падаецца ні месца знаходжання царквы, ні хая б агульнае апісанне яе будынка. Нават храмы ў самім Гродне апісаны вельмі лаканічна. Сярод тэксту візітаў сустракаюцца ўпіскі іншых відаў дакументацыі – падаўчых інвентароў, прэзентаў і інш.

Пільны даследчык зверне ўвагу, што ў пратаколах візітацыі адсутнічае апісанне некалькіх царкваў на аглядаемай тэрыторыі паміж Гродна і Ліпскам – у вёсках Баля, Рыгалаўка і інш. Верагодна, на той час гэтыя храмы яшчэ падпарадкоўваліся праваслаўнай юрысдыкцыі. Такі стан рэчаў не выглядае чымсьці нерэальным. Напрыклад, захаваўся інвентар праваслаўнай царквы за 1671 г. у в. Збляны на тэрыторыі суседняга Лідскага павета [9, арк. 97]. Прычым вядома, што царква гэта заставалася праваслаўнай да 30-х гг. XVIII ст. [7].

Таксама тэксты візітаў фіксуюць дзейнасць духавенства, скіраваную на перацягванне паствы ўніяцкіх парафій у лацінскі абрад. Такая «лацінізацыя» назіралася на тэрыторыі парафіі царквы ў м. Астрына Лідскага павета, дзе адзначыліся ксяндзы суседніх касцёлаў у м. Васілішкі, Лядск і Новы Двор [12, арк. 26]. У дзейнасць парафіі царквы ў в. Верцялішкі ўмешваліся ксяндзы неназванага кляштара ў г. Гродне [12, арк. 22 адв.]. У парафіі царквы ў м. Ятвеск Гродзенскага павета «лацінізацыю» праводзіў сам уніяцкі святар, які час ад часу служыў у касцёле м. Каменка і заахвочваў сваіх парафіян наведваць менавіта гэты храм [12, арк. 34 адв.]. Дзякуючы дзейнасці ўніяцкага святара Яна Жаброўскага, які верагодна змяніў абрад на лацінскі, цалкам знікла асобная парафія царквы ў м. Кундзін Гродзенскага павета. Парафіяне перайшлі ў лацінскі абрад, а будынак храма быў перададзены ў распараджэнне мясцоваму касцёлу езуітаў [12, арк. 30 адв.].

Да асаблівацей візітаў 1696 г. можна аднесці частыя ўзгадкі правядзення епархіяльных сабораў, на якіх, як правіла, вырашаліся самыя важныя пытанні. Маюцца нататкі проста пра «*мінулы сабор*» [12, арк. 25], пра сабор, адбыты ў канкрэтным месцы – «*віленскі сабор*» [12, арк. 25 адв.], альбо нават дакладныя пазначэнні даты і горада – «*на саборы, иччасліва адбытым у Навагрудуку ў 1694 годзе*» [12, арк. 33, 34].

Візітатары часта ўзгадваюць *сабор* як орган і месца, дзе святару патрэбна будзе трымаць справаздачу аб выкананні дадзеных даручэнняў альбо прадставіць належныя дакументы: «казалі на сабор прывозіць» [12, арк. 26 адв.], «на саборах і навучанні заўсёды бываў» [12, арк. 26 адв.], «каб дастаў і ў архіў падчас сабору аддаў» [12, арк. 24].

У цэлым тэкст візітаў цэркваў Гродзенскай прапапіі 1696 г. паказвае, што на гэтай тэрыторыі ў канцы XVII ст. дзейнічала цалкам сфарміраваная структура царкоўнага кіраўніцтва. Бягучыя пытанні разглядаліся на епархіяльных саборах. Праводзіліся сучэльныя генеральныя візітацыі з наведваннем усіх храмаў у рэгіёне. Мелася ўстойлівая традыцыя пісьмовай фіксацыі вынікаў візітацый. Захаваныя візіты асвятляюць такія важныя пытанні, як працэс арганізацыі візітацыі, яе лагістыку і матэрыяльнае забеспячэнне. Адлюстравана сістэма грашовых штрафаў і дысцыплінарнага пакарання духавенства за недахопы, якія меліся ў кіраванні парафіямі. Публікацыя тэксту візітаў цэркваў Гродзенскай прапапіі 1696 г. упоравень з іншымі тэкстамі візітаў канца XVII ст. адкрывае адну з важных частак своеасаблівай «мазаікі» арганізацыйнага ўпарадкавання і штодзённага жыцця структур Кіеўскай уніяцкай мітраполіі на тэрыторыі Вялікага Княства Літоўскага ў адзначаны перыяд.

ДАДАТАК 1

Цэрквы ў г. Гродне Гродзенскага павета. 06.05.1696.

[арк. 21 адв.] Cerkiew Woskresenie Chrystowo w miescie. Wikarym | w(ielebny) o(ciec) Łobaczewski od x(ie)dz(a) protopopy. |

Protopopia Grodzienska. ~~Apryla~~ Maia d(nia) 6 | 1696. |

Miasto Grodno. |

Przew(ie)l(e)bny w Bogu j(ego) m(ość) x(ie)dz Piotr Alexander Piotrowicz, protopopa | grodzienski, ma cerkiew murowaną Grodzienską katedralną założę[nia] Narodzenia N(ay)święszey Panny w fundatyi krolow ich m(ościow), przy kto[rey] wikarym w(ielebny) o(ciec) Stephan Łobaczewski y drugi w(ielebny) o(ciec) Stephan Herjmanowicz, altarystą, przy tey ze cerkwi katedralney podług proto|kułu dawney wizyty. | Dzwon od Kołozy zlecili w(ielebnemu) o(jcowi) Stephanowi Łobaczewskiemu, wikaremu gro|dzienskiemu, aby odebrał od j(ego) m(ości) x(ie)dz(a) Kuniczyca y karte dalismy. |

Царква ў в. Верцялішкі Гродзенскага павета (пачатак). 09.05.1696.

Cerkiew Wierciliska. ~~Apryla~~ d(nia) 9 mai. |

W(ielebny) o(ciec) Theodor Hryniewicz, pr(ezbiter), w kolacji kr(ólewskiej) w kluczu Wierciliskim.

Прэзента Ераміі Шылакоўскаму на пасаду святара царквы ў в. Верцялішкі Гродзенскага павета. 20.03.1683.

W te słowa iest kapłanowi dany: |

Jan Trzeci, z Bożey łaski krol polski, wielki xiążę litewski, ruski, | pruski, żmuydzki, mazowiecki, inflantski, kiowski, wołyński, | podolski, podlaski y czernihowski. |

Wielebnemu w Bogu xiędzu Cypryanowi Żochowskiemu, me|tropolicie kiowskiemu, halickiemu y wszystkiey Rusi, oznaymu|jemy tym listem przywileiem naszym iż my fundusz commi|ssarzow naszych || [apk. 22] wielebnego x(ię) dza Żygmunta Otrębusza, kanonika poznanskiego, | y urodzonych Andrzeia de Campo Scipiona, chorążego wendenskiego, Andrzeia Buiena, dworzanina pokoiowego y sekretarza naszego, na | cerkiew uniacką Wierciliską, w ekonomiey naszej Grodzińskiej, | włok dwie w tey ze wsi Wierciliszkach approbuiąc pro iure collationis | n(o)strae regiae, ktore nam nad temi dobrami competit, x(ię) dzu Jeremiaszowi Szyłakowskiemu one quo dudius temporale cum omnibus att|nentiis et pertinentiis z parafią y wsiami do klucza Wierciliskiego | należącemi, daiemy y conferuiemy. Oraz pozwalamy w tey że wsi jar|markow dwa rocznych przy tey cerkwie, jeden na Pokrowy, rus|kie święto, Naswiętszey Panny, drugi na święto S(więteg)° Eliasza Proroka. | Temu ż wysz pomienionemu presbiterowi pozwalamy tym listem przywileiem naszym do pusczy naszej Stryowskiej y na kozdy tydzień | dwie fury dla opału dREW wywiesc. Uprzeymosci tedy waszey zleca|my abys pro munere suo metropolitom do pomienioney cerkwie | tego pr(ezbitera) inwestuiwały. Rząd tak duchownych, jako y dworny, iz | rzeczy onemu zlecił y podał. Uczynisz iż uprzeymosc wasza dla | łaski naszej z powinności swey. Na co dla lepszey wiary ręką się | naszą podpisawszy, pieczęć W(ielkiego)° X(ięstw)° Litt(ewskiego)° przycisnąc roskazalismy. |

Dan w Warszawie dnia XX marca roku Panskiego MDCL|XXXIII, panowania naszego IX roku. |

Podpis przy tey kopiey | w te słowa: | Jan, krol. |

Present do wielebnego x(ię)dza | metropolity ruskiego x(ię)dzu | Jeremiaszowi Szyłakowskiemu, | pr(ezbiteru) wierciliskiemu. |

Locus sigilli. |

Царква ў в. Верцялішкі Гродзенскага павета (працяг). 09.05.1696.

Stwierdzenie krola, j(ego) m(i)łosci, | a listy ich mosciow panow commissarzow, naprzod | x(iędza) Żygmunta Otrębusza, poznanskiego y warszawskiego |

kanonika, || [арк. 22 адв.] Andrzeia de Campo Scipion, chorąży wendeński, Andrzej | Boien, dworzanin J(ego) K(rólewskiej) M(iłości) pokoiowy y sekretarz, commissar|ze od J(ego) K(rólewskiej) M(iłości) na jeneralną rewizyą do ekonomiey Grodzien|skiej na zordynowanie zesłani z Seymu Coronationis, odprawy|ącego się w Krakowie roku 1674¹, daley tam piszą. |

Przy tym że przywileiu J(ego) K(rólewskiej) M(iłości) y ich m(o)sciow pp(anów) | commissarzow list podawczy na cerkiew Wierciliską | oraz y na plebanią dany iest od j(ego) m(o)sci pana Adama z Dorosz|kowa Grodeckiego, podczaszego czernihowskiego, vice eko|noma J(ego) K(rólewskiej) M(iłości) economiey Grodzieńskiej. Przy kturych | dokumentach y podanie w(ielebnego) o(jca) Hrehorego Hrudziny, pr(ezbitera) | jezierskiego. Te wszystkie *dokumenty*² w(ielebnny) o(ciec) Theodor Hry|niewicz, pr(ezbiter) wierciliski, pra^zentował y zostawilimy przy | nim do dalszey woli y rozkazania archipasterskiego. |

Cerkiew drewniana, restawratyey potrzebuie, założenia Pokro|wy Panny Przenaswiętszey. Wnętrz obrazami podług należy|tosci iest przyozdobiona. Cymborion drewniana, w niey pu|szka cynowa z wierzchem, w ktorey Pan Bog zostaie. Antimis | podwiżny świętey pamięci j(ego) m(o)sci x(ię)dzia Żochowskiego, metro|polity Całey Rusi, archipasterza nam miłosciwego. Kielich | cynowy ze wszystkim. Tuwalen jako należy do ołtarza. | Apperat ieden kitayki zieloney ze wszystkim. Alba z hu|meralem y paskiem. Na obrazie Naswiętszey Panny woty|wy tabliczek trzy srebrnych. Lichtarzow drewnianych | cztery. Swiec wielkich trzy tych parafian staraniem. | Chorągwi dwie szarzone czerwone. Na dzwonicy dzwonek | ieden, a dwa do sygnowania do Mszy Świętey. Na drugi zas | dzwon ten że w(ielebnny) o(ciec) ma u siebie zH(otych) 100 y na restauratą cer|kwie Bozey. Ma swoich parafian przyobieczanych do pomocy | sumptem y wszelkim staraniem. *Xięgi do administrowania w|dzielimy samego w(ielebnego) o(jca)*³. | Plebania na tym że dworu | włokach iest zabudowana kosztem samego w(ielebnego) o(jca). Parafia: | wies Wierciliszki, Hołownicze, Piluki, Kazimierzowka. || [арк. 23] Przy pra^zencie K(róla) J(ego) M(iłości) ten że w(ielebnny) o(ciec) święcił się na prowizyą | archipasterską, ale inwestowany na cerkiew Wierciliską | od s(więtey) pamięci archipasterza miłosciwego *m(o)sci Cypryana Zochow(skiego)*⁴, metropolity | Całey Rusi. Co nie tylko pra^zenta, inwestury, listy com|misarskie, podaniu oraz też pra^zentował, kwity soboro|we Oleiu S(więteg)°, mirnicą cynową, metryką pokazywał w pięknym opatrzeniu. Konstitucyey niema. Przykazalimy aby | się starał. Skarg zadnych na w(ielebneg)° o(jca) nie było. Lecz w(ielebnny) o(ciec) ucis|kiwał y przekładał skargę przed nami naprzod na w(ielebnego) oycza | podano w funduszu K(róla) J(ego) M(iłości), to iest na w(ielebneg)° o(jca) Hrehorego Hrudzinę *Andrzeia*

¹ Так у дакуменце.

² У тэксце памылкова *dokumentu*.

³ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁴ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

*Sikorskiego*⁵, pr(ezbitera) jezierskiego kozłowickiego⁶, o niesłuszne wdarcie w parafię także wsi | do⁷ Wierciliszek, także z Hołownicz y z Pilukow. N(ota) b(ene): paschalną | spowiedz tam odprowiuią czyni⁸. Krzsty, szluby, pogrzeby odprowiue. | Wies parafiey Kazimierzowka, z tey nigdy do spowiedzi y krzstu | nie widzieli, tylko sami ww(ielebni) o(jcowie) priori conwentu Grodzień[skiego sakramentami administruia w tey że wsi Wiercilisz|kach. Skarzył ten że kapłan iż j(ego) m(o)sc pan Żyliński zabił ka|płana na imie w(ielebneg)⁹ o(jca) Jeremiasza Szyłakowskiego, antecessora teraz|nieyszego w(ielebneg)⁹ o(jca) Hryniewiczza, kturemu y teraz niemało krzywdy | (...) ⁹ | gruntow cerkiewnych że nie daie w poniszczenie, ale jako | (...) ¹⁰ nie płaco konstitium y inwestiturze dosyć czyni. | Wizyty na j(ego) m(ości) d(obrodzieja) t(ynfów) 11, na j(ego) m(ość) x(ię)dz(a) ar(chidyakona) tynfa, y na nas po tynfu. |

Царква ў в. Казловічы Гродзенскага павета. 09.05.1696.

Cerkiew Kozłowicka. D(nia) 9 maia 1696. |

Cerkiew sama drewniana. Pięknie opatrzona. Z wierzchu y wewn|trz obrazami przyozdobiona jako należy. *Obraz*¹¹ wielki Naswięt|szej Panny cudowny na płotnie, na którym wotiwy koron srebr|nych dwie z diamencikami czeskiemi y krzyżkami. Tablic srebrnych | dwanasie, serc srebrnych 21, gwiazdeczek 25 srebrnych. Puszka | cynowa. Kielich cynowy z patyną. Pal trzy. Velum *kitaykowy*¹². Korporał | y purificatorium. Lichtarzow żeścianych y srebro malowanych | na drzewie 2. Tuwaleń sztych y prostych 6. Chorągwi czerwone | sztametowe. Drugie 3, jedna biała kitayczana, druga czerwona harusowa, trzecia czarna harusowa. Dzwonow na dzwonnicy | 2. || [арк. 23 адв.] Antipendia u W(ielkieg)⁹ Ołtarza adamaszkowa czerwona, powleczone | czarnym galonem z fręzlami. U ołtarza S(więteg)⁹ Michała antipen|dia płotniana drukowana. U ołtarza Wniebowzięcie Nas(więszej) Panny | bławatna przepłatana, zapon kitaykowych dwie, trzecia biała | bawelniczna, czwarta harusowa zielona. Klucz od cerkwie | u ich m(o)sciow pp(anów) Leszczyńskich, synow nieboszczyka collatora | cerkwie Kozłowickiey, u których znaleźlismy N(ota) b(ene) przy bytnosci naszey | sami osobawi swemi przyieli nas, wizitatorow, a na w(ielebneg)⁹ o(jca) Andrzeia | Sikorskiego, pr(ezbitera) tey cerkwi, niekapłanskie iego postęпки y zni|szczenie

⁵ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁶ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁷ Дапісана на палях.

⁸ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁹ Фрагмент нечытэльны.

¹⁰ Фрагмент нечытэльны.

¹¹ У тэксе памылкова *ołtarz*.

¹² Дапісана паверх асноўнага тэксту.

tey cerkwie Bożey y plebanicy jako niżej się (...) ¹³ | dla tego od niego odebrano klucze ponieważ iawne się pokazał y pra^zentowali (...) ¹⁴. Apparata | cerkiewne. Naprzod aparat czerwony szarzony z galonem ban|taiorowym z petrachilem y paruczem. Drugi tabinowy fiałkowy | z galonem jedwabnym zielonym z stułą y paruczem. Trzeci haru|sowy sztametowy zielony z prostymi potrzebami. (...) ¹⁵ *mała kitaykowa* ¹⁶ z pa|reczencami. Czwarty pułfurstałowy czarny z prostymi pasa|mami. Velum czarny z pałą pułfurstałowy. Kielich srebr|ny pozłocisty wewnątrz y z patyną wierzchu złocistą, który | u tych że ich m(o)sciów pp(anów) collatorow Leszczyńskich, mia|nowicie u j(ego) m(o)ści pana Symona Leszczyńskiego, u kto|rego y klucz od cerkwi zostaie.

Jakoż my spisawszy w ten nasz pro|tokół wizitatorski z tego ż własnie słowo w słowo dalismy | ich m(o)sciom dla pamięci. A co ich m(o)sci skargę do nas zanieśli | na w(ielebnego) o(jca) o zniszczenie cerkwi Bożey, zachowuiem to | do dalszey decizy panskiey y archipasterskiey. Kartę | nam dał swoią ręką podpisaną j(ego) m(ość) p(an) Symon Franciszek Leszczyński. |

W(ielebny) o(ciec) chory. | *De y cale na smiertelney poscieli leżący by | w dalszaj ruine chwałę Boza nie szła* ¹⁷. | Plebanią cale spustoszył przez pianstwo, tylko po gospo|dach włoczy. Z cerkwi zas tak sam, a barziej dzieci onego pobrali.

Pisan | w Kozłowiczach. D(nia) 9 maia 1696. |

Царква ў м. Азэры Гродзенскага павета. 10.05.1696.

1696o. Cerkiew Jezierska w miasteczku Jeziorach. D(nia) 10 maia. |

W(ielebny) o(ciec) Hrehory Hrudzina, pr(ezbiter), trzyma cerkiew założenia | S(więtej) W(ielkiej) Męczenicy Praxedy Jezierską. Fundacyey Krolow ich m(iło) sciow w | kluczu Jezierskim, do powiatu Grodzińskiego należąca. Fun|dusz w xięgach commisarskich podług dawnego protokołu, || [*арк. 24*] w kturym było roskazanie, aby wyioł y do archium podczas sobo|ru oddał. Na insze grunta y siedzibę kapłańską są or(y)ginały. Ktorych | także podług roskazania dawnych ww(ielebnych) oycow wizitatorow n(ota) b(ene) roska|zali ad archium oddać, nie oddał. Ninieyszym naszym upomnieniem | serio przykazalismy aby jak nayprędziej wszystkie dokumenta | do xiąg duchownych soboru Nowogrodzkiego aktykował pod wi|ną na nieposłusznego.

Cerkiew sama drewniana. Wewnątrz | obrazami po części przyozdobiona. Oprawy wielkiej potrzebuie. Na | Wielkim Ołtarzu puszka cynowa z wierzchem ochędożnie stoi. | Antimis niepodwizny s(więtej) p(amięci) x(iędza) Kołedy.

¹³ Фрагмент нечытэльны.

¹⁴ Фрагмент нечытэльны.

¹⁵ Фрагмент нечытэльны.

¹⁶ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

¹⁷ Дапісана на палях.

Litonow trzy, czwarta | chustka szyta. Kielich srebrny z patyną. Kielich drugi cynowy | ze wszystkim. Pokrowcow małych bławatnych dwa, a wielkich | dwa. Lichtarzew dwa cynowych, blaszanych dwa. Kadilnica mojsieżna. Mirnica cynowa. Dzwonkow ołtarzowych dwa, na | dzwonnicy trzy. Na ołtarzu tuwaleń tylko dwie. Obrus ieden. | Antipendia drukowana na płótnie jedna. Alba z humerałem | y paskiem. Ryzy dwoie, iedne wiszniowe *tabinkowe kitayczane*¹⁸ ze wszy|stkim, drugie stare harusowe zielone. Chorągwie dwie stare. | Plebaniey niemasz. Kazalimsy konieczno pod winą na kathedrę Nowogrodzką złotych sta aby przed soborem S(więty)^m mógł | wystawić. Gruntu do tey cerkwi włok dwie we trzech po|letkach na Podstarzyniu, w miescie placow trzy, morgow | w Podstarzyniu trzydziesie dwa. *Xięgi*:¹⁹ Ewangelia we srebro | oprawna in folio pisana, w axamit czerwony oprawna, na | ktorey z jedney strony tablic pięć odliwane krucyfix y ewan|gelistow czterech, z drugiey strony puklow cztery odliwanych, | tablica pismem pisana y podpisana od kogo iest legowana, z przy|s(z)czepkami y zas(z)czepkami srebrnymi, Służebnik in kwarto druko|wany. Pra'senta mies(z)czan jezierskich y x(ię)dza Wolewicza, zesznego | protopopy grodzińskiego, inwestiturę, kwity soborowe Oleiu S(święteg)^p, jałkie kwity y cały Rzeczy Pospolitey pra'zentował. Co zas pokradziono, | jako to apperatow dwoie, tuwaleń niemało pogineło przez | złodzieia z cerkwie. || [apx. 24 adw.] N(ota) b(ene): Ten kapłan że nad ynych mający się, o cerkwi Bożey nie dba, a bławatno rządzą | w kupnych domach (...) ²⁰. | Na to protestatyei nie pokazał. Parafia: miasteczko Jeziory, wsi | Łazy, Strzelcy, Lisczycy y drugie Lisczycy, Rydziele, Taboły, Koniewiczze, Sałaty, Zaparuże, Porzecze, Lichacze. *Parafia, ktoro niema w podaniu w(ielebneho) o(jca) jezierski(g)o y w protokul iako to: wies Zabohoyniki, Strzyiewka y Łokno* ²¹. Sam w(ielebny) o(ciec) nic | przykładności kapłanskiey nie mający, cerkiew w niwecz o|brocił yż ołtarza mizernego niemasz ad wium jako w Wielki Czwar|tek odarte, ni antypedy, ni tuwalenki niemasz y cerkiewnę dobra wszyt|kie zruynowaną, a tylko się wlepił wkupnie y corek bławatno | przyodziewa, a cerkiew Boża ogołciała zostaie. Dochodu na j(ego) m(ość) d(obrodzieja) | dał t(ynfów) 16,15, na j(ego) m(ość) x(ię)dza archidyakona tyńfa y na nas, wizytatorow, po | tyńfu. |

Царква ў в. Губінка Гродзенскага павета. 10.05.1696.

Wieś cerkiew Hubinska. D(nia) 10 mai 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Marcin Romaszkiwicz, pr(ezbiter), trzyma cerkiew założenia | N(ajświęt)szezy Panny Zwiastowania Hubinska. Fundacyei ich m(o)sciow

¹⁸ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

¹⁹ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

²⁰ Фрагмент нечытэльны.

²¹ Дапісана на палях.

pp(anów) Alexandrowiczow, j(ego) m(o)ści pana (...) ²², marszałka powiatu Grodzieńskiego, y j(ego) m(o)ści pana pisarza łódzkiego powiatu Grodzieńskiego. Fundusz j(ego) m(o)ści | x(ią)dz Alexy Wołosowicz, pr(ezbiter) siennieski, pisarz kapituły Nowogrodzkiej, na ten czas będący wizytatorem jeneralnym, spólnie z | teraznieyszym x(ię)dzem Jerzym Maruszewskim, pr(ezbiterem) dziewiątkowskim a protopopą wołkowyskim, odebrali do siebie, mieli | oddać ad archium. A w(ielebnemu) o(jcowi) Romaszekiewiczowi, pr(ezbiterowi) hubinowskiemu, przepisawszy z funduszu per copiam dali, swoią | ręką podpisawszy się zostawili, do ktorey copiey smy teraz|nieyszey funkeyey naszey ręce swy podpisali. |

Sama cerkiew drewniana, cale opadła, w ktorey Naswieższe|go Sakramentu nie znalezli y ołtarza żadnego jako by należało | Maiestatowi Bożemu przybranego niemasz. Chocia y cerkiew z | zamkiem zamknięta, lecz przez te drzwi same psy chodzą | do cerkwie. Sklep murowany, w którym collatorowie tey chwały | Bożey leżą, zapadły. Inne apparatusa, ktore tak w podaniu | collatorow ich m(o)sciow jako z stwerczeniem archipasterskim | oraz wizitatorskim spisaneę, srebra, apparatusow, plebaniey, | gruntow do niey należących widzielimy, w(ielebneg)° o(jca) na gruntach cer|kiewnych mieszkającego, ale podania srebra y apperatow y wszel|kiey ozdoby chwały Bożey niemasz, a cale przez tego w(ielebnego) o(jca) znis(z)zczało, | częścią collatorowie odebrali. Prazentowane w Grodzie rzeczy | cerkiewne podług rejestru osobliwego przysłani przez sługę j(ego) m(o)ści | p(ana) pisarza ziemskiego grodzieńskiego Andrzeja Kulickiego, | ktore rzeczy zas przez tego z sługę powrocilismy. Ten dał winy j(ego) m(o)ści d(obrodziejowi) | talarow bitych 4. || [aprk. 25].

Царква ў м. Галавачы Гродзенскага павета. 10.05.1696.

Miasteczko cerkiew Hołowacka. D(nia) 10 maia 1696. |

W(ielbny) o(ciec) Paweł Homolicki, pr(ezbiter) hołowacki, trzyma cerkiew założenia Wniebo|wstąpienia Pańskiego, fundacyey j(ego) m(o)ści p(ana) Stephana Rukiewiczza, | sędziogo grodzkiego grodzieńskiego. Teraz fundusz u samego w(ielebneg)° oycza, | pod winą roskazalismy do archium oddać.

Sama cerkiew drewniana, | wewnątrz deisusek y obrazami pięknie przyozdobiona. Podług | dawnego protokołu nic nie ubyło, ani ale ²³ przybyło: sztuczka diamentowa | czeskich dyamencikow, zaponka wiszniowa kitaykowa, tuwalnia z koronkami tkackiego płotna, y druga szyta jedwabiem w | rąbku jedwabiem ze złotem. Apperatu ceglatego kitayczanego niemasz, przez antecessora w(ielebneg)° o(jca) Jana Wierzbilowicza w(ielbny) o(ciec) terazniey|szy Homolicki nie został. Jednak na tym że mieyscu apperatu iest sprawiony ze wszystkim wiszniowy z blaszką.

²² У тэксце лакуна.

²³ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

Pra^zentę, inwestiturę, | kwity Oleiu S(więteg)^o y soboru *przeszlego*²⁴ pra^zentował. Plebania: izba z komorą z sionka|mi, swironek, gumno y staynia chroszcziana. Gruntu włok dwie we trzech | poletkach z sianożęciami, jednak włokę jedną y plac odieli ich m(o)ści | pp(anowie) ich m(o)ści pan Ignacy Rukiewicz, podczaszy grodzienski, y j(ego) m(o)ść pan | Stanisław Rukiewicz, instygator W(ielkieg)^o X(ięstw)^a Litt(ewskieg)^o, y na swą dworną potrzebę obrocili. Osobliwie placow trzy na zabudowanie plebaniey, a na ogrod | czwarty z przydatkami jako y inne place mieskie ograniczenie | swe maią. Parafia: miasteczko Hołowacze, wsi Koniuchy, Karasze|wo, Łokno. Na samego lubo były skargi y pozew wydany, na który sta|wał przed sąd nasz wizitatorski, lecz gdy z oczewistey controwersyey | agitowała o udusienie w kunicy chłopa podług osobliwych rejestrow | prawnych jako się opisało, gdy my, wizitatorowie, obwiesciwszy wprzo|dy naszą do Hołowacz roskazali aby w tey sprawie przeymowali | nas, więc gdy przyiachali do Hołowacza umysłu ordynowali kapła|now wiary godnych y żadney rzeczy jako skarżyli nie pokazało. Więcey | nie mając skarg na w(ielebne)g^o oycy, który barzo mizerny, cierpi y prosil | abysmy doniesli archipasterzowi miłościwemu o przydanie parafiey lub też o odmianie na takie mieysce. Wizyty dał na archipa|sterza m(i) ł(ościwieg)^o talar bity, na j(ego) m(o)ść x(ię)dzia archidiacona timpha y nas, | wizitatorow, po iednym timphie. Podanie podług rejestru j(ego) m(o)ści pana | Rukiewicza w(ielebne)g^o o(jca) protopopy widzielismy. || [apk. 25 adw.]

Царква ў м. Дамброва Лідскага павета. 12.05.1696.

Miasteczko Dziebrow. D(nia) 12 maia A(nno) 1696. |

Wielebny ociec Marcyan Zaniewski, pr(ezbiter), trzyma cerkiew zalozenia | S(więtej) Troycy. Fundacyey jasnie wielmożnych ich m(o)ściów p(anów) Kop|ciow. Fundusz według dawnego protokołu, że stracił w(ielebny) o(ciec) Fi|łon Romaszkiwicz, kazano protestatą zaniec w(ielebnemu) o(jcowi) Hreho|remu Zaniewskiemu, pr(ezbiterowi) na ten czas dziebrowskiemu, a że | przy terazniejszey naszej wizicie upominalismy się u syna | onego jako successora, nie pokazał pod utraceniem kapłans|twa roskazalismy aby protestatą zaniósł y pra^zentował | jako nayprędziey.

Sama cerkiew drewniana. Podług protokołu dawnego wszystkosmy znalezi w całości. Przybył kielich | srebrny s patyną y gwiazdą, tablica spora srebrna, nożek sre|brnych cztery, apperat ze wszystkim blaszkowy, dzwonki | dwa ołtarzowe, cerkiewny *wielki*²⁵ oycowie jezuici do siebie przywro|cili, nie wiem co za racya, bo w(ielebny) o(ciec) zadnego dokumentu nie po|kazał, nawet jako wizitatorom należy dzwonic, nie dopu|s(z)czono. Kwity soborowe tylko ieden pokazał soboru wilen|skiego, po którym na żadnym soborze nie był. (...) ²⁶ Siehenia y |praczeno-

²⁴ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

²⁵ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

²⁶ Фрагмент нечытальны.

wał. Kwity mirne pra^zentował. Plebanię nie znale|zliśmy, lecz cale opuszczona. I nas, wizitatorow, jako nale|ży | nie przyjęto, lecz właśnie musieliśmy na gospodzie stać. Parafia: miasteczko Dziebrowo, wieś Ostrowo, Krasne, Krzy|we, Spusza. |

Царква ў м. Астрына Лідскага павета. 13.05.1696.

Miasto Ostryna. D(nia) 13 maia. |

Byliśmy na wizicie u w(ielebneg)o oycza Felicjana Jakimowicza, pr(ezbitera) ostryn|skiego. Ktory trzyma cerkiew założenia S(więteg)° Spasa. Fundacya | krolow ich m(i)ł(o)sciow. Fundusz widzieliśmy u pomienionego w(ielebneg)° oycza | Jakimowicza. Kazaliśmy onego ad archium oddać, chocia y w daw|nym protokule y wizicie było napominano aby fundusz był ad | archium oddany, lecz niebos(z)czyk w(ielebny) o(ciec) Jan Jakimowicz, pr(ezbit)er byw|szy ostrynski, nie oddał, poniewasz go smierc zakroczyła. || [apk. 26].

Sama cerkiew drewniana. Deysusem y obrazami jako nale|ży przyozdo|biona. Wierzch cerkwi oprawy potrzebuie. Na Wielkim Ołtarzu venera|bile w kielichu cynowym bez nakrywki. Liton ieden. Kielich kontryfołowy, | a patną, gwiazdą y łyżycą cynową. Pokrowcow wielkich *roznego koloru*²⁷ cztery, małych | trzy. Antymis podwizny ~~Baksztom~~ nale|żący zostawiony od x(ię)dzia Kilenika, | na którym napis staroscie dzisiejskiemu nale|żący, y inne rzeczy u tego z | w(ielebneg)° oycza ostrynskiego od w(ielebneg)° o(jca) Kilenika były zostawione. A na ten czas w(ielebny) | ociec Kilenik był pra^zbiterm po Jałowce, jako w protokule dawnym | opisano. Lichtarzow *żesecianych* cynowych dwa. *Đzwonkow* blaszanych dwa. Appe|rat przybył tercynelowy czarny ze wszystkim. Na obrazie Najświętszey Panny krzyzyk srebrny moskiewski. Sam kapłan | umiejtny, żadnych skarg na niego nie było. Tylo sam w(ielebny) | o(ciec) uskarżał że w parafią wtrącaią niesłusznie, krzsty, szluby, | pogrzeby odprawuią jako to j(ego) m(o)śc Stanisław Opilski, pleban | lacki, drugi x(ią)dz Pacukiewicz, pleban wasiliski, p(ost) s(...) ²⁸ pleban | nowodworski. Wizyty jeneralney. |

Царква ў в. Глыбокае Лідскага павета. 14.05.1696.

Wies cerkiew Głębocka. D(nia) 14 maia. W protokule dawnym napi|sano w protopopiey Lidzkiej. |

W(ielebny) o(ciec) Piotr Bohdanowicz, pr(ezbit)er, trzyma cerkiew S(więtego) Mikołaiia Głę|bocą. Podług protokulu dawnego nie dostaie antimisu podwiz|nego s(więtej) pamięci niebos(z)czyka, ktory odebrał w(ielebny) o(ciec) Felicjan Jakimowicz, pr(ezbit)er ostrynski, do tych czas trzyma. Przykazaliśmy aby | oddał tego ż czasu w(ielebnem)^u o(jc)^u głębockiemu. A teraz antymis s(więtej) pamięci | x(ię)dzia Sielawy, ktory koniecznie kazaliśmy oddać do kapituły. | Inny

²⁷ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

²⁸ Фрагмент нечытальны.

porządek podług protokołu dawnego. Dzwon wielki przy|był. Puszka cynowa z wierchem przybyła. Skarg żądnych nie | było na samego w(ielebnego) o(jca), tylo w(ielebny) o(ciec) uskarżał na w(ielebnego) o(jca) ostrzyńskiego, | który post decessum w(ielebnego) o(jca) Piotra Tatarczyca, antecessora | w(ielebnego) o(jca), pobrał rzeczy pozostałe oraz tez y wtrącenia w parafią | onego. Wizyty na j(ego) m(o)ści dobrodzieia dał talar bity, na j(ego) m(o)ści x(ię)dza ar|chidiakona timph ieden, a na nas, wizitatorow, po iednym tim|phie. || [арк. 26 адв.]

Царква ў м. Скідаль Гродзенскага павета. 14.05.1696.

Miasto Skidel. D(nia) 14 maia. |

W(ielebny) ociec Stephan Wierzbilowicz, pr(ezbiter), trzyma cerkiew Skidel|ską założenia S(więtych) Apostołow Piotra y Pawła, w krolows(z)czyźnie. | Fundusz alias list commisarski u samego w(ielebneg)o o(jca). Kazali|smy na sobor przywozic, poniewaz podług dawnego protoku|łu roskazano aby ten list był prażentowany, i że smierec | zakroczyła w(ielebnego) o(jca) Symeona Wierzbilowicza, rodzica terazniejszego | w(ielebneg)o o(jca) o(yca), powtornie już synowi onego kazalismy aby na soboru | prażentował. Antymis s(więtej) pamięci nieboszczyka Cypryana | Zochowskiego podwizny. Ołtarzow trzy okrytych tuwalniami | z antependiami. Koron dwie srebrnych na Nas(więtszej) P(annie) y tabli|czek dwie. Łancuszkow dwa pobielanych. Zasłonek dwie | kitaykowych. Pas jedwabny. Dzwon przerobiony za stara|niem w(ielebneg)o o(jca). Plebania. Apparat adamaszkowy ze wszystkim | karmazynowy. Plebania na cmętarzu zabudowana kosz|tem w(ielebneg)o o(jca). Skarg żądnych nie było na w(ielebnego) o(jca). Prażenta, inwestiturę, kwity soborow y Oleiu S(więtego) prażentował. Wizity | doszło na osobę archipasterską talar bity 1, na j(aśnie) w(ielmożnego) x(ię)dza ar|chidiakona tyfnf ieden y na nas po tyfnfu iednym. A to respectem, co na goscincu miesz|ka.

Царква ў в. Котра Гродзенскага павета. 14.05.1696.

Wieś Kotra. Dnia 14 maia. N(ota) b(ene): Cerkiew S(więteg)o Mikołoia | oo(jców) jezuitow ²⁹. |

W(ielebny) o(ciec) Jan Hermanowicz, pr(ezbiter), trzyma cerkiew Kotranską za|łożenia S(więteg)o Jerzego. Nic nie ubyło, lecz przybyło za staraniem w(ielebnego) o(jca): dzwon wielki, | puszk cynowa z wierchciem y babiniec z dzwonicą przybudowany. Na soborach y | naukach zawzdy bywał. Prezenta, inwestiture, kwity soborowe prezen|tował y Rzeczy Pospolitey. Skarg żądnych nie było, lecz w(ielebny) o(ciec) oskarżył na ich | m(o)sciow xięzy jezuitów conventu Grodzieńskiego, należące włoki do cerkwi S(więtego) | Mikołoia dōje należące na dwor odebrali, a w(ielebny) o(ciec) tylko trzyma jarmałki y | parafią. Wizita na

²⁹ Дапісана пазней.

osobe archipasterską doszła (...) ³⁰ Na je(g)o (mość) x(iędza) archidiako|na tynfa y nam, wizitatorom, po tynfu. || [арк. 27].

Царква ў в. Коматава Гродзенскага павета. 15.05.1696.

Wieś cerkiew Komotowska. D(nia) 15 maia. |

Ktorą trzyma p(rzewielebny) o(ciec) Alexander Piotrowicz, protopopa grodzieński, na pro|wyżyi swoicy ma w(ielebnego) o(jca) Jozepha Zelazowskiego. Fundacy Je(g)° K(rólewskiej) M(iłości). |

Царква ў в. Жукевічы Гродзенскага павета. Б/д.

Cerkiew Zukowicka. U w(ielebnych) oo(jców) jezuitow te cerkiew *Spaską* ³¹.|

Sam x(ią)dz protopopa grodzieński trzyma y nigdy nie odprawuję, lecz tylko | na kiermasz Świętey Troycy zjeżdża. Szluby bez zapowiedzi w nocy daia, | przez co wielkie zgorzenie. |

Царква ў в. Горніца Гродзенскага павета. 18.05.1696.

Wies cerkiw Hornicka. D(nia) 18 maia 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Piotr Kadziewicz, pr(ezbiter), trzyma cerkiew Hornicką założe|nia Naswiętzey Panny *Pokrowy* ³² Hornicką. Fundacyey j(ego) m(o) sci pana | Kierdieia, marszałka powiatu Grodzieńskiego. Fundusz ja|ko w protokule dawnym wyrazony roskazano aby upomielniony o(ciec) staranie o tym uczynił, do tych czas niemasz. | Przykazalismy pod winą złotych sta na kathedrę Nowogrodzką aby koniecznie tey cerkwie Bożey jako mieszka y jak | zostawa pra°zentować. Podania nie pokazał, bez ktorego ki||kanascie lat mieszka y innych registrow jakoby należało | na kapłana, nie pra°zentował. Na soborach s(więtych) bywał, Oley S(więty) | brał, lecz kwitow na odbieranie Oleiow S(więtych) nie wszystkie | pra°zentował, za co mu wydano pozew dla uspra|wiedliwienia się. Grunta y parafia podług protokołu | dawnego opisana. Skarg zadnych nie mielismy krom | na w(ielebnego)° o(jca) od oycza protopopy grodzieńskiego, że się wdziera | do parafią Spaską do Zukiewicz. Dochodu wizity ieneralney | na osobę j(ego) m(o)sci dobrodzieia miłosciwego zł(otych) 12, na j(ego) m(o)ść x(iędza) archidiakona | gr(oszy) 13, y na nas, wizytatorow, po tynfu. |

Царква ў в. Лаша Гродзенскага павета. 19.05.1696.

Wieś cerkiew Łaszeńska. D(nia) 19 maia 1696. |

³⁰ У тэксце лакуна.

³¹ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

³² Дапісана паверх асноўнага тэксту.

W(ielebny) o(ciec) Theodor Ponikwicki, pr(ezbiter), Łaszenską trzyma cerkiew założenia | S(więtego) Nikolaia. Fundacyey j(ego) m(o)sci pana Tarły, starosty W(ielkiego) X(ięstwa) L(itewskiego). Podług dawney wizyty y protokołu onego nie znaleźliśmy srebra na obrazie Naswiętej | Panny, iako to korony srebrney, łańcuszka złocistego, piersieni, krzyżyka | y xiąg, lecz gdy czynili inquisitią, stawała w(ielebna) oycowa Janowa Zaniewska, || [apk. 27 adw.] pr(ezbite)r(o)wa łaszenska, iako po smierci męża swego *powiadaiąc iż ja*³³ o tym srebrze nie wiedziała y nie wie. Zadnych dokumentow, podania y kwitow nie pokazala, a po smierci nieboszczyka w(ielebnego) o(jca) Zaniewskiego, małżonka jej, | w(ielebny) o(ciec) Bazyli Kilenik naiachał na te cerkiew Łaszenską. | Co się (...) ³⁴ie w(ielebnego) o(jca) Theodora Ponikwickiego, pra^czenta, inwestiture, podania, kwity soborowę y Oleiow S(więtych) pra^czentował. Za | staraniem onego przybyło w Cerkwie Bożey szata na Naswiętšzey Pannie srebrna, tkana, tabliczek trzy, a czw^aarta nożka, zasłonka | tabinowa zielona, lichtarzow malowanych y srebrnych na | drzewie par trzy, chorągiew czerwona szarżowa, antipiedie dwie | płotniane drukowane, tuwalen sześć. Xięgi cerkiewne poszarpane | y metryki dawney niemasz, ale swoią dopiero sporządził y pomiennik. | Plebania cerkiewna y grunta podług protokołu w swoim ograniczeniu | zostaią. Skarg zadnych na w(ielebnego) o(jca) nie mieli. Sam w(ielebny) o(ciec) na roznych okolicznych xięży rzymskich y naszych uskarżał że mu wielkie przeszkody | w parafiey czynią. Wizitey doszło na osobe archipaterską (...) ³⁵, na | j(ego) m(o)sci x(ię)dzia archidiakona tynfa, y na nas po tynfie. |

Царква ў в. Свіслач Гродзенскага павета. 20.05.1696.

Wies Swisłocka. D(nia) 20 maia 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Dmitr Korotkiewicz, pr(ezbiter), trzyma cerkiew Swisłocką | założenia Wniebowzięcia Naswiętšzey Panny. Fundacyey przed | tym ich m(o)sciow panow Kierdeiow, a teraz j(ego) m(ość) pan Stephan | Alexandrowicz, marszałek grodzieński. Podług dawnego protokołu nic niczegosmy nie zostali. Na ołtarzu ani Pana Boga, ani ozdoby onemu niemasz. Wszystkie tą ozdobę cerkwi Bożey potracił. Sam | piiiak, nie czuie y o chwale Bożą nie dbaiący. Podług funduszu, który | in archiwo, podług dawnego protokołu dawnego zostaię, o którym | trzeba się dowiedzieć iako dochodzimy iż dziesięcina y złotych | sto gotowego grosza ze dworzu Swisłockiego dochodziło na kapłana, | a terazniejszy w(ielebny) o(ciec) przez swoy niestatek, to iest piiianstwo y niełumicieństwo utracił. Ktoremu iako nieukowi przydaiemy w(ielebnego) o(jca) | Theodora Ponikwickiego, pr(ezbitera) łaszenskiego, aby go przyuczyl | w adminstrowaniu tak Liturgie S(więtej), iako też y innych sakramentow (...) ³⁶. Ma też w(ielebny) o(ciec) łaszenski doyrzec

³³ Дапiсана паверх асноўнага тэксту.

³⁴ Фрагмент нечытальны.

³⁵ У тэксе лакуна.

³⁶ Фрагмент нечытальны.

pilno tego by ołtarz | podług należytości y wenerabile na Naswiętzy Sakrament bez | ktorego do tych czas ludzkie duszy detrimerzkom cierpieli, we wszytkim uczynic porządek. A zas w(ielebny) o(ciec) Korotkiewicz ieżeli by nie | był posłuszny y przeciwno stawil w(ielebnemu) o(jcowi) łaszenskiemu, tedy za || [арк. 28] daniem wiedzieć do archipasterza miłosciwego lub do nas nie chibnie | suspendować deklaruiem, a o znis(z)czenie plebaney y zawiedzonych | gruntow cerkiewnych zlecili do dalszey woli archipasterza miłosciwego. | Panu Andrzejowi Komotowskiemu, zienciowi w(ielebnego) o(jca), który powinien | iako należy dozierać, a iesliby y ten miał ruine czynic, tedy temu ż je(g)° | m(o)sci x(ię)dzu łaszenskiemu zlecilismy. Syna zas, który na imie The|odor Korotkiewicz, aby nie był więcey w plebaney, przez ktorego tak | oyca, jako y syna zniszczona.

~~Але~~ iakoż Z ktorego protokuła słowo | w słowo wydalismy z podpisem rąk naszymych. Pisan w Łaszy. Roku, dnia ut supra. |

Kwitow y Oleiu S(więteg)° nie brał y dochodu (...) ³⁷. |

Царква ў в. Масалыны Гродзенскага павета. 20.05.1696.

Wies cerkiew Masalanska. D(nia) 20 maia 1696.

W(ielebny) o(ciec) Roman | Lewkowicz, pr(ezbiter), trzyma cerkiew założenia Heliasza Proroka. | Podług dawney wizity x(ię)dzu Wołosowicza, na ten czas pisa|rza kapituły Nowogrodzkiej, co w protokule swym specyfikuię, | *funduszu niemasz, kazalismy z arendarzy wyiąc* ³⁸, | lub co pr(z)było nad ten protokół: puszka cynowa z wierchem, | na obrazie Naswiętzey Panny cudownym serc srebrnych sporych | przybyło trzy, tablica wielka srebrna z łancuszkami trzema y z kol|cem srebrnym, tablic^{czk} dwie małych, szata na białym polu z zło|temi kwiatami szyta, na P(anie) Jezusie na atłasie pomaranczowym | z srebrem w kwiaty haftowana, dyamencikow na tym że obrazie | dwa, zaponka kitayczana ceglasta, antipendium u W(ielkiego) Ołta|rza w kwiaty niebieska, ta(...) ³⁹ niebieska z fręzlem czerwonym, | druga ceglasta kitaykowa, trzecia harusowa zielona, | apperat axamitny czerwony ze wszytkim, *paręcze zlotogławowe materyalne* ⁴⁰, tuwalnia jedna przybyła z korunkami tkacka, velum złociste y paręcze, lisztwa | na płotnie szyta jedwabem czerwonym. Odbył apparat biały | blaszkowy, dzwon wielki z dzwonnicy, który oddał j(ego) m(o)sci p(anu) Grozow|skiemu, na ten czas dzierżącemu tey majątności, mianuiąc aby mo|gł naprawić, na co y kartę swą przysłał, a gdy w(ielebny) o(ciec) czyniąc dosć woli | onego oddał bez wiadomości przełożonego y do tych czas ten dzwon u ich | m(o)sciow panien brygidek klasztoru Grodzieńskiego zostaie. Sam zas | w(ielebny) o(ciec) piak, napomnienia nie słuchaiący y nie staraiający się o porządek | w cerkwie Bożej, za kilkakrotnym

³⁷ Фрагмент нечытэльны.

³⁸ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

³⁹ Фрагмент нечытэльны.

⁴⁰ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

iuż napomnieniem, co i teraz pod winą | y karą soborową przykazalismy, a dla przesłuchania onego po|stępkow y poprawy naznaczylismy summieniem obliugiać | w(ielebneg)° o(jca) Theodora Ponikwickiego, pr(ezbitera) łaszeńskiego, który ma na soborze | s(więtym) relatią dać. Pra°ze(nta), inw(estiture), kwity wszystkie pra°zentował, podania y fundusza | nie tylko samego, ale y ekstrakta niema. Metryka barzo nieporządna, ma na sobo|rze prezentowaś. |

Dochodu na osobę archi(pasterza) miło(sciwego) talar bity. Na j(ego) m(o)sci x(ię)dza archidiakona timph I. Na nas, | wizitatorow, po tim(phu) I⁴¹. || [арк. 28 адв.]

Царква ў в. Радзівонавічы (Радзівілавічы) Гродзенскага павета. 20.05.1696.

Wieś Rodziwonowicze. D(nia) 20 maia 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Stephan Sikorski, pr(ezbiter), trzyma cerkiew Rodziwonowieczką | fundacyey ich m(o)sciuw panow Kierdeiuw, a teraz j(ego) m(ość) pan Kryszpina. | Funduszu niema, ale podług protokołu dawnego kazano ekstraktem z xiąg grodzieńskich alias testamentu fundatorow wyiać | y na soborze praezentowac, do tych czas niema, przykazalismy tey | wizyty naszey pod winą y karą soborową, aby koniecznie pra°zentował. Cerkiew restawrowana, pokryta. Antimis podwizny | s(więtey) pamięci Kolendy, należący cerkwi Nowodworskiej, lecz koniecznie | kazalismy aby o inszy starał y na soborze pra°zentował. Co więcey za | staraniem w(ielebnego) o(jca) nad protokoł dawny przybyło: ołtarzow trzy, an|typediami iako należy przyozdobione, apperatow dwoic, iedne | kitaykowe karmazynowe, podszyte bławatnym obiciem ze wszystkim, | drugie czarne iedwabne w kwiaty ze wszystkim. Pra°zenta, inwestiture, kwity soborow y Oleiow S(więtych) oraz y Rzeczy Pospolitey pra°zentował, | metrykę, konstitucyą na soborze ma pokazać. Sam kapłan umiciejtny, przykładny, skarg zadnych na niego nie było, oraz tez y w(ielebny) o(ciec) nie | skarzył ni na kogo, ale iako przed tym dziesięcina ze dworu dochodziła, | tak y dochodzi. Wizyty na archipasterza miłosciwego dał dwa talary, | na j(ego) m(ość) x(ię)dza archidiakona tynfa y na nas, wizitatorow, po tynfie. |

Pisan w Masalanach. Roku y dnia ut supra. |

Царква ў в. Алекшыцы Гродзенскага павета. 21.05.1696.

Wies cerkiew Alekszycka. 21 maia 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Daniel Samułowicz, pr(ezbiter), trzyma cerkiew założenia | Przemienienia Pańskiego Olekszycką. Fundacyey ich | m(o)sciuw pp(anów) Masalskich.

⁴¹ Дапісана на палях.

Sama cerkiew drewniana, cho|cia y przyozdobiona obrazami pięknymi, lecz za niestaraniami | w(ielebnego) o(jca) pomienionego nieznalezlismy nie tylko aby P(ana) Boga w | puszcze ochędznie stoiącego, ale y jednej tuwalenki nie było, krom połci słoniny, cztery kumpi, szesc schab, iedną za obrażami w ołtarzu. Drzwi w cerkwi Bożey psy przedli, do słoniny dobywaiąc się. Zamku niema, chocia y lancuchem przez drzwi | przeciagniono, wolno kożdemu bez klucza przez zamek ten poysc. Na dzwo|nicy dzwonow trzy wielkich barzo pięknych. Lecz tylko | samego w(ielebnego) o(jca) wielki niestatek y zapamiętałość na karę | soborow ss(więtych) y constitutyę soborowey, na których soborach trzech || [арк. 29] nie był y chocia y był uniwersalem archipasterskim był o|głoszony odeslany⁴², nie stawał. F(wiele) Takie⁴³ było za to napomnienia od w(ielebnego) o(jca) pro|topopy grodzieńskiego, który y sam zieżdzał do pomienio|nego w(ielebnego)° o(jca), upominając go aby w swym życiu poprawę uczyni, co y ocze|wiscie przed nami, wizitatorami, zeznawał tak w(ielebny) o(ciec) protopopa, iego | upominały on znał się do tego że byłem nieposłuszny. Po s(z)częśliwie | odprawuiącym się senodzie w roku 1694 za terazniejszego nam | miłościwego pasterza, gdy sam w(ielebny) o(ciec) protopopa ziachał do pomienionego | oycza, którego przy cerkwi nie został, czekając na godzin dwie albo | y daley, sam tedy nie pra^zentował się, tylko swego brata przysłał | do cerkwie, y nie pozwolono mu wizitować. Co y przy nas sa|mych razy kilka wyrwał się z cerkwie. Grunta poodbierane | za niestatek onego. Ktory nie tylko aby porządek w cerkwi Bożey | miał, ale y pacierzy kapłańskich nie umiał odprawować. Liturgiey S(więtey) | słuchalismy, ale barzo nieporządnie odprawował, co z wielkim pogor|szeniem y pospolstwa, przy którym nabożeństwie y j(ego) m(o)ść pan lan|twoyt miasta J(ego) K(rólewskej) M(iłości) Krynek był. Słoniny dwa połcie y kumpi | trzy dalismy w(ielebny)⁴⁴ o(jcowi) Danielowi Samuylowskiemu, pr(ezbiteru) alek|szyckiemu, a reszty dwa połcie y trzy kumpie z schaby zo|stawuiemy u w(ielebny)⁴⁵ o(jca) Antoniego Lewkowicza, pr(ezbitera) krynskie|go, dla dowodu że tak a nie inaczey była sprąforowana cerkiew. | Inwesturę pra^zentował, kwity^{ow} y funduszu nie pokazał. Srebro, które po|ginęło z cerkwi, zeznał przed kapłanami na osobliwey karcie wyrażonemi | y dano nam od nich, iż jakoby w(ielebny) o(ciec) Roman Lewkowicz, pr(ezbiter) masalański, Bazyli Lewkowicz, pr(ezbiter) na ten czas⁴⁴ | łopienicki, który niemało pokradszy rzeczy cerkwiow y kosciółow, na tego ż | y w(ielebny) o(ciec) alekszycki powiadał że wszystko co było w cerkwi | Bożey srebra, złota y apperatów y ozdoby inszey chwały Bożey | pobrał, a gdy go poymano w Masalanach, znaleźli przy nim | tabliczek srebrnych niemało y jakoby w(ielebny) o(ciec) Roman Lewkowicz⁴⁵ masalański | odebrał srebro te y do dworu oddał, to w(ielebny) o(ciec) doniosszy nam, | na to kazalismy inkuizytyą

⁴² Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁴³ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁴⁴ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁴⁵ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

uczynic. Wizyty na osobę archipasterską dał timphow osm, na j(ego) m(o)ści x(iędza) archidiakona timph | ieden, na nas, wizitatorow po timphie iednym. || [арк. 29 адв.]

Царква ў в. Малая Бераставіца Гродзенскага павета. 22.05.1696.

Wieś cerkiew Małej Brzostowicy. D(nia) 22 mai 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Michał Ponikwicki, pr(ezbiter), trzyma cerkiew założenia Dymitrya | S(więteg)° w kolacyey ich m(o)sciow panow Karpiow. Gdzie widzieliśmy porządek wszelki | w cerkwie Bożej podług rejestru osobliwego wziętego ad archiwum y w(ielebnemu) o(jcowi) | jako czułem y wielce staraiącemu o chwałę Bożą kapłanowi, a ze przez | antecessorow onego nie mało rzeczy pogineło, ktorych ma dochodzić. Pre|zenta, inwestiturę, kwity synodow y Oleiow S(więtych) prezentował, oraz y | podania. Sam kapłan umięiętny, pre pobożny y przykładny. Na ktorego | żadnych skarg nie było, lecz w(ielebny) o(ciec) uskarżał wielce na j(ego) m(o)ść x(ię) dza Piotra | Wzorka, plebana Brzostowicy Małej iż mu zamki w plebanicy odbiiał, to y⁴⁶ okna y | drzwi rąba, sianożęci spasię y grunta zasiane swiniami y gęsiami traw. | A plebania onego na samym gruncie kapłanskim zostaie, cerkiewnym należąca cerkiewnym zabudowana iest, przez co⁴⁷ | wielkie od x(ię) dza plebana ponosi szkody, co onemu wydali y do swego protokołu | wpisali abysmy na synodzie krzywdy onego prezentowali. Dochodu doszło na | osobe archipasterską tynfow osm, na j(ego) m(o)ść x(ię) dza archidiakona tynf ieden, y na | nas, wizitatorow, po tynfie.

Dnia y roku ut supra. |

Царква ў м. Крынкі Гродзенскага павета (пачатак). 23.05.1696.

Miasto Krynki. Dnia 23 maj 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Antoni Lewkowicz, pr(ezbiter) krynski, trzyma cerkiew założenia Naro|dzenia N(ajświęt)szey Panny w fundacyey k(rólew)skiej⁴⁸. Podług podania j(ego) m(o)ści x(ię) dza protopopy grodzienskigo iest | spisano do protokołu.

Падаўчы інвентар царквы ў м. Крынкі Гродзенскага павета святару Антону Ляўковічу. 15.08.1693.

Po zeysciu z tego swiata w(ielebnego) o(jca) Alexandra Karskiego, | prezbitera tameczney cerkwi Krynskiey, ziechawszy, gdzie plebaniey | przez spuszczenie pomienonego oycsa Karskiego nie znalazłem, budyn|kow żadnych, tylko w dobrach

⁴⁶ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁴⁷ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁴⁸ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

kupnych oycowskich mieszkajacego, | podług moznosci plebania ma się wystawic. W tym tedy miescie Krynkach | cerkiew drewniana, w ktorey Ołtarz Wielki, na tym ze Ołtarzu cymborium, | drewniana puszką. *Powinien*⁴⁹ ten ze kapłan iak nayprzędzey podług możności swey starać się o puszkę cynową czyli też srebrną, acz z łaski parafianow kielich cynowy z patyną y łyżycą, antymis podwizny, obrus | cwilichowy, tuwalen trzy tkackiego płotna, antypendium^m płocienne, | lichtarzow dwa mosiężnych, krzyz srebrny z sedesem mosiężnym, | Ewangelia naprzestolna w cynie oprawna. Drugi ołtarz Naswiętszey Panny | Narodzenia. Na tym ołtarzu towalen trzy, obrus osobliwy, antypendium^m | adamaszkowe koloru jasnie zielonego. Na tym że obrazie wotywy tabliczek srebrnych pięć, rączka u Pana Jezusa srebrna iedna, na tym że | obrazie koron dwie srebrnych, maneli dwoie z diamentami, paciery | sznurów pięć, pianek prostych (...) ⁵⁰, zausznic dwie z kamieniami miena | srebrną, zasłaka kitykowa fioletowa. Na trzecim ołtarzu S(więtego) Spasa | towalen dwie, antypendium płotniane drukowane. Lichtarzow cynowych u Naswiętszey Panny trzy. Do sygnowania dzwonek dwa. Chorałgwie cztery materyalnie, dwie zielone harusowe, trzecia czerwona | sztametowa, czwarta harusowa koleru lazuruwego. W babincu ołtarzyk. Na tym ołtarzyku obrazek Naswiętszey Panny. Przy tym || [арк. 30] ołtarzyку antypendium drukowane płotniane, tuwalen trzy płotniane, | na zartowniku tuwalen dwie. Xięgi: Ochtay pisany stary, Psalterz drukowany, Tryod Cwietna pisana. Dzwonica drewniana, na ktorey dzwonow trzy | y czwarty stłuczony. Do tey cerkwie gruntu wlok dwie lubo były zasiane, | ale tylko z trzeciego snopa ten ze pomieniony ociec odebrał kop trzy żyta. | Do tey że cerkwie placow, na tych ze placach cerkiewnych ogrodnikow | dwuch. Gumno iedne opadłe, do plebanicy należące. Srebro cerkiewne, | ktore kolwiek pokaże się podług protokołu. Te powinien będzie w(ielebny) o(ciec) An(toni) Lewkowicz za słusznym dokumentem przez kogo iest zostawione | z dobr tych zostawnikow odyskiwac. Co wszystko pisawszy od mału do | wiela podałem w(ielebnemu) o(jcowi) Antoniemu Lewkowiczowi, pr(ezbiterowi) krynskiemu, do | ktorego podania rękę moją własną podpisuję w Krynkach piętnastego | dnia awgusta tysiact szescset dziewięćdziesią(t) trzeciego roku. | Parafia: | miasto Krynki, Pirożki, Łapicze, Siemienowcy, Liski, Jemałsze, Strzelce, Ozieranie, Zascianiki, Nareyki, Łuzania, Skroblaki, | Ososzniaki, Solniki, *Liszczalnia*⁵¹, Ostrow, Ostrowiec, Zyliczy, Czuymiczy, Tregi. |

Царква ў м. Крынкі Гродзенскага павета (працяг). 23.05.1696.

Za wizity *naszey*⁵² jeneralney ich m(о)sciow oycow wizitatorow przybyło po podaniu w(ielebnego) o(jca) protopopy grodzieńskiego: czerwony złoty ieden,

⁴⁹ У гэксце памылкова *powinienen*.

⁵⁰ Фрагмент нечытэльны.

⁵¹ У гэксце памылкова *Liszczalnia*.

⁵² Дапісана паверх асноўнага тэксту.

obrączka | złocista, łyżca srebrna, tabliczka srebrna jedna, lubki dwie, złocista, druga biała srebrne, tuwalnia jedna szyta jedwabiem roznym, druła biała z koronami, dwie prosthce, do pokrycia ołtarzow płotniaję *drukowanę*⁵³. (...) ⁵⁴ | Kielich srebrny z patyną zostawiony u pana Prokopa Białokoza, | ziemianina J(ego) K(rólewskiej) M(iłości) powiatu Grodzieńskiego, przez nieboszczyka anteces|ora terazniejszego w(ielebnego) o(jca) Alexandra Karskiego, pr(ezbitera) na ten czas kryń|skiego, w dziesiąciu talarach bitych, kazalismy konieczno aby w(ielebny) o(ciec) ten | kielich jako po bracie swoim wykupił podług podpisow tak ręki w(ielebnego)^o o(jca) | Karskiego, jako tez w(ielebnego) o(jca) protopopy podlaskiego, jako y mieszczan. | Kwity, pra^zenta, inwesturę, podanie, metrykę pra^zentował. Plebałnia iest przedana po smierci w(ielebnego)^o o(jca) *Alexandra*⁵⁵ Karskiego za powodzeniem s(więtej) pamięci j(ego) m(o)ści | x(ię) dza Zochowskiego, metropolity Wszystkicy Rusi, terazniejszemu w(ielebnem)^u o(jco)^{wi} | *Antoniemu Lewkowiczowi*⁵⁶. Surowie przykazalismy aby plebanią na gruncie wystawił, pońwiesz sam mieszka na dobrach mieyskich. Skargi lubo byli, są uspokojone, lecz w(ielebny) o(ciec) skarzył na x(ię)dza *Stephana Mina*⁵⁷, szudziałowskiego *komędarza*⁵⁸, że mu szluby daie, krzsty | y *pogrzeby*⁵⁹ odprawuie y wielkie exorbitatye ludziom czyni, że gwałtownie przymuszając aby do cerkwie nie chodżyły, ale do kosciola. Wizyty na osobę archipałsterza m(i) H(ościweg)^o dał talarow bitych trzy, na j(ego) m(o)sci x(ię)dza archidiakona timph jeden, | na nas, wizitatorow, po timphie jednym. || *[apk. 30 adw.]*

Царква ў в. Юраўляны Гродзенскага павета. 25.05.1696.

Wies cerkiew Jurowlańska. W roku 1696 m(iesiąc)ca maia d(nia) 25. |

W(ielebny) o(ciec) Ewstaphi Popławski, pr(ezbitr), trzyma cerkiew założenia S(więteg)^o Mę|czynika Jerzego fundacyey krolewskiey. Fundusz był u nieboszczyka | w(ielebnego) o(jca) Theodora Ponikwickiego, pr(ezbitera) na ten czas jurowlańskiego, | jako w dawnym wizitatorskim protokule specyfikue. Roskazano | oddać ad archium, o którym terazniejszy w(ielebny) o(ciec) Popławski nie dał | ratyey. Przykazalismy pod winą na katedrę Nowogrodzką złotych | stu aby się wybadywał lub na sorborze alboi też bliżey dał relatyą | gdzie by się ten fundusz po smierci nieboszczykowskiy miał podziac.

⁵³ У гэксце памылкова *drukowanęgo*.

⁵⁴ У гэксце лакуна, пасля якой атрамантам праведзена гарызантальная рыса праз усю старонку.

⁵⁵ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁵⁶ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁵⁷ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁵⁸ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁵⁹ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

Sama cerkiew drewniana de novo restawrowana za staraniem teraz|nieyszego pr(ezbitera). Venerabile w puszcze drewnianey było, teraz nowo | cynową sprawił z wierzchem, w korey widzielimy P(ana) Boga ochędoż|nie stoiącego w cymborium drewnianym zamknionym. | *Puszkę drewnianą wzielismy, bo cynową z wierzchem sam w(ielebny) o(ciec) sprawił, a tę drewnianą dali do czasu w(ielebnemu) o(jcowi) olekszyckiemu* ⁶⁰. | Kielich srebr|ny z patyną y gwiazdą. Antymis z-patena wzielismy, a do czasu drugi | dali, aby pod czas soboru onego przywiozł, a inszy sobie otrzymał. | Apperat axamitny czarny z sułą przybył y velum tego ż axa|mitu. Chorągwie dwie harusowe. Ołtarz S(więtego) Męczynika Jerzego. | Inne zas jako specyfikue w protokole wszystko w całości zostaie. A nie dostaie gwiazdy srebrney, Połustawa y Psalterza druko|wanych. Plebania y grunta są opisane w protokule. Inwestiturę, | podanie, kwity soborowe, *metrykę* ⁶¹, Oleiow S(więtych) y Rzeczy Pospolitey prażen|tował. Skarg żadnych na w(ielebny) o(jca) nie było, i owsen w(ielebny) o(ciec) uskarżał | na j(ego) m(o)sci x(ię) dza Jana Żebrowskiego, p(arocha) kundzińskiego, który | nie tylko cerkiew Bożą w koscioł obrocil, ale y wszystkich parafian | gwałtownie przyniewala do spowiedzi s(więtej), krzsty, szluby, pogrzeby | odprawuie z pięciu wsi. A ta parafia tak do cerkwi Kundziń|skiej, jako y do cerkwi Jurowlańskiej *zdawna* ⁶² należała. Dochodu na osobę | archipasterską dał talarow bitych trzy, na j(ego) m(o)ści x(iędza) archidiakona | timph ieden, y na nas, wizitatorow, po timphie iednym. || [apk. 31].

Царква ў м. Гарадок Гродзенскага павета. 27.05.1696.

Miasteczko Grodek. D(nia) 27 maj 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Jan Dubowski, pr(ezbiter), trzyma cerkiew założenia Narodzenia | Naswiętszey Panny Grodkowską, fundacyey jasnie wielmożnych | ich m(o)ściow panów Sapiehow. Fundusz pod czas inwazij moskiewskiej | zgi-
noł, jest na to extractem wyjęto (...) ⁶³ ma, lecz nie dochodzi iako należy z d|woru, jednak kazali sorowie przy ⁶⁴kazalismy aby ⁶⁵pod czas soboru | prażentował.

Sama cerkiew drewniana, obrazami iako należy | przyozdobiona, de novo pokryta. Nic nie ubyło ozdoby, chwały Bożey, | lesz za staraniem w(ielebny) o(jca) na dawny protokół wystawiony Ołtarz Wielki | z cymborium, w korey puszką cynową z wierzchciem y z pokrowcem ada|maszkowym karmazynowym w kwiaty. *Hwozduchi Pokrowcow* ⁶⁶ wielkiech herbowych | dwa kitayczanych, dwa

⁶⁰ Напісана іншым почыркам на палях з левага боку вертыкальна.

⁶¹ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁶² Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁶³ Фрагмент нечытальны.

⁶⁴ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁶⁵ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁶⁶ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

zas kitayczanych. Antymis s(więtej) pamięci Żochowskiego podwizny. Litonow dwa. Tuwaleń z korunkami szesć przybyło. | Ewangelia pisa Zaponka kitayczana. Antypendium zielona harusowa. | Chorągwi dwie kitayczane nad tamten protokół przybyło. Parafia | jako już (w) protokule iest ograniczona. Plebania na cerkiewnym placu | opadła, kazalimy konieczno, aby restawrował. A teraz w(ielebny) o(ciec) dom ma | na mieyskim placu. Skarg zadnych na w(ielebnego) o(jca), ani też w(ielebny) o(ciec) od kogo nie po|nosi. *Доход пре* Inwestyturę, *podania* ⁶⁷, kwity soborowe Olejow SS(więtych), *metryke* ⁶⁸, y Rzeczy Pos|politey prezętował. Wizyty na j(ego) m(ość) d(obrodzicza) doszło talarow bitych 2, na j(ego) m(ość) x(ię) dza arch(idiakona) | tyńf ieden y na nas, wizytatorow po tyńfu. Na soborze nie był. |

Царква ў м. Гольні Гродзенскага павета. 26.05.1696.

Miasteczko cerkiew Hołyńska. D(nia) 26 m(iesią)ca maia 1696. |

Po smierci w(ielebnego) o(jca) Theodora Zaniewskiego zostaie pr(ezbiterem) w(ielebny) o(ciec) Roman | Zaniewski. Ktory obiowszy cerkiew założenia S(więtej) Męczenicy Hołyńską bez confirmatyej archipasterskiey zostaiąc. | Podług protokołu dawnego do zadney rzeczy nie zna, chocia y | będąc na prowizyej rodzonego swego, ktory przy nim samym | umarł, *a ten że w(ielebny) o(ciec) do w(ielebnego) o(jca) protopopy nie dał o tym wiedzieć* ⁶⁹ wszystkie dokumenta mianuie w szkatule jedną | wziół p(an) Sedzieniewski, jenerał J(ego) K(rólewskej) M(iłości), o drugiey szkatule po|wiedział że nie wiem y o wszystkich apparamentach cerkiewnych y domowych nie zna. Na soborze szczęśliwie odprawuiącym za | archipasterza m(i)ł(ościweg)° w roku 1694 nie byli y obmowy po sobie | żadney nie dali, a teraz przy zesłanych nas, wizitatorow | jeneralnych, serio sprzeciwiiając y żadnych dokumentow | nie pokazuiąc, co za takie onego postęmpki w winie zachowuiem, | którą zakładamy na katedrą Nowogrodzką zH(otych) sto niechylne | ma zapłacić jesli nie pokaże stwierdzenia archipasterskiego || [арк. 31 адв.] funduszu y wszystkich dokumentow na grunta, place y ogrody, | należące do cerkwie Hołyńskiej za niedziel dwanascie *na soborze swiętym* ⁷⁰. Przy kto|rey prażentatyej stwierdzony ma zostać. Do dalszey woli archipaste|rza m(i)ł(ościweg)° salut zachowuiemy. Wizyty na osobę archipaste|rza m(i)ł(ościweg)° zH(otych) 10, na j(ego) m(o)sci x(ię) dza archidiakona timph jeden, | na ww(ielebnych) oo(jców) wizitatorow po timphie jednym. | Antymisy cerkwi Hołynskiey wziół w(ielebny) o(ciec) Bołharowski, pr(ezbiter) rosienski w pro(topopii) Woł|kowyskiey, drugi cerkwi Brzostowicy

⁶⁷ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁶⁸ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁶⁹ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁷⁰ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

Wielkiew wzięł antymis w(ielebny) o(ciec) Kupczyński, pr(ezbiter) kuz|micki także z pro(topopii) Wołkowyskiej. |

Царква ў м. Вялікая Бераставіца Гродзенскага павета. 26.05.1696.

Міasto cerkiew Brzostowicy Wielkiew. D(nia) 26 mai.

Ten że w(ielebny) o(ciec) Theodor Zaniewski, nieboszczyk, trzymał cerkiew | Brzostowicy Wielkiew, po kturym niemasz żadnych dokumętow po|nieważ w wyżey pomienoney pr(ezbiterii) Hołynskiew iest opisano. Y ten ze w(ielebny) o(ciec) | Roman Zaniewski, rodzony nieboszczykowski, ma dochodzić y | odpowiadać.

Na soborach nie był. |

Teraz ta cerkiew Wielkiew Brzosto|wicy | przepisana jest s podania j(ego) m(ości) x(ię)dza protopopy grodzienskigo słowo | w słowo tak sie terazniyszemu w(ielebnemu) o(jcowi) dało naprzód: |

Падаўчы інвентар царквы ў м. Вялікая Бераставіца Гродзенскага павета святару Яну Варбіцкаму. 20.02.1696.

Podanie cerkwie Brzostowice Wielkiew w majątności jas(nie) w(ielmoznego) j(ego) m(ości) pana Jana Dobro|gosta na Krasnym Krasinskigo, woiewody plockiego, starosty warszawskiego, przasniz|skiego, sztumskiego, nowomieskiego et c(etera), et c(etera), po śmierci w Bogu wielebneho oycza | Theodora Zaniewskiego, a roku 1696 m(iesią)ca februarij 20 d(nia) przeze mnie, Ale|xandra Piotrowicza, protopopy grodzienskigo.

Cerkiew sama jako w sobie ma | naprawy potrzebne. Okien trzy, dwie w drzewą oprawne, trzecie | w ołow. W ołtarzu okien trzy oprawne. Krat żelaznych trzy. W zakrystyey | okno jedne w ołow oprawne y krata żelazna. W babincu okno^{jenko} jedne w drzewą | oprawne. W babincu drzwi na zawiasach z kłódko y zaszczepką. Do cerkwi wchodzone | drzwi wechodzone na zawiasach z zaszczepką. Ryzow troie, jedne antelbasowe | atlasem podszyte, lamą zieloną około obłożone, *potrzeby*⁷¹ marcypanowe, drugie | harusowe, potrzeby żółte jedwabne, trzecie czarne stare. Alba jedna stara. Hume|rał jeden. Komża do odprawowania jutrzni. Wozduchow trzy, jeden antelbasowy, | kitayką podszyty, potrzeby marcypanowe, drugi kitayki białey, trzeci kitayka | w paski. Paręcze troie, jedne antelbasowe atlasem podszyte, dwoie harusowych. | Wozduchow małych dwa, jeden antelbasowy, drugi kitaykowy. Do opisania do Mszy | S(więtej). Paskow dwa. Litonow dwa. Kielichow dwa, jeden srebrny z patyną y z gwiazdą | srebrną, drugi cynowy z patyną y gwiazdą cynową. Łyżeczek dwie do rozdawania | Naswiętszego Sakramentu, jedna srebrną złocista, druga srebrna. Xiąg | cerkiewnych pięć:

⁷¹ У тэксце памылкова *potrzebny*.

Ewangelia w capę czarne oprawna pod marimus, tabliczek z iedney | *strony*⁷² pięć srebrnych, z drugiey strony krzyżyk srebrny, na jedney | stronie | [apk. 32] krzyżka Naswietsza Panna, na drugiey stronie Jan Święty, po rogach puktikłow | cztery srebrnych, Testament ruski w czarney oprawie, Psalterz stary, Ochtay stary | pisany, Trebnik stary. W zakrystyey drzwi na zawiesach zamkiem wnętrznym do trzyma|nia na zachowanie rzeczy cerkiewnych okowana z zamkiem wnętrznym y zasczepką. | Na Ołtarzu Wielkim obraz Naswietszey Panny Częstochowskiey na płotnie w ramach | czarnych, wyżey obraz Świętey Troycy, po bokach we dwie linji apostołowi, | wyżey prorocy. Cymborium złociste malowane. Towalen trzy, jedna z korunkami, | dwie bez korunek. Antymis kamiowy. Antypendia sai prostey. Potrzeby jed|wabne zielone. Sukno zielone niebieskie. U Ołtarza Wielkiego dzwonkow małych | dwa. Przed Carskie Drzwi kobierzec stary. Kadzielnica stara bez łancuzkow. Oł|tarz drugi Świętego Mikołaiia. Na obrazie Świętego Mikołaiia zasłona czer|wona harusowa, sukno niebieskie. Przed ołtarzem tuwalnia jedna z korun|kami. Antypendia czerwona harusowa. Potrzeby białe w kostki. Crucifix. Ołtarz | trzeci Świętego Jozefa. Towalnia jedna z korunkami. Antypendia czarna. | Potrzeby jedwabne białe. Crucifix. Po prawey stronie przed Świętym Spasom | ołtarzyk mały. Antypendia czerwona harusowa. Potrzeby czerwone. Zasłona sztametowa czerwona. Towalnia bielą szyta. Na obrazie towalnia rombkowa | podło szyta. Po lewey stronie Naswietszey Panny ołtarzyk mały. Zasłona haru|sowa czerwona. Towalnia nad obrazem rombkowa jedwabiem szyta. Antypen|dia harusowa czerwona. Potrzeby czerwone. Tuwalnia druga bielą szyta. W Ołta|rzu Wielkim sciany obite płotnem malowanym, paski po obudwuch stronach. | Faierka spiżowa, co ogien noszą do cerkwi. Chorągwi trzy, dwie mnieysze, | trzecia większa. Na cmentarz wchodą wrota z for|tą zamkiem wntetrznym, | w koło oparkaniony, po rogach bakszt cztery. Dzwonica około obita tar|czycami, z wierzchu gontami. Dzwonow trzy, jeden większy, dwa mnieysze, | czwarty w bani mały. Lamp dwie, jedna przed Carskiemi Drzwiami, a druga | przed Świętym Mikołaiem zesciane. Lichtarzew osm, na Wielkim Ołtarzu | dwa drewnianych, przed Świętym Mikołaiem dwa mosiężnych, przed Świętym | Jozephatem dwa zescianych, przed Świętym Spasem jeden drewniany, drugi przed | Naswietszą Panną drewniany. Plebania jako ma w sobie naprawy [potrzebuie]. Wrota z for|tą | stare. Izba biała z komorą, sienmi, drzwi w sieniach proste bez zawiasow. | Do izby wchodząc drzwi na zawiasach, w komorze bez zawiasow. W yzbie okien | trzy starych, w komorze jedne stare, piec zielony stary, stoł stary. | Staynia dranicami pokryta. Gumienko stare. Pola włóczek szesnascie, | zasianych włóczek dwie żytem, jertzyny nie było ziarna jednego. | Wszystko spisawszy od mała do wiela, podałem w(ielebnemu) o(jcowi) Janowi Wierzbickiemu, pra|zbiterowi Brzostowicy Wielkiey. Pisan w Brzostowicy roku, m(iesi|)ca y dnia | wysz pisanego.

⁷² Написана двойчы.

Ponieważ Wszystko podług tego podania w całości zostaię, a co | niebożczyk Theodor Zaniewski potracił, ma za to na synodzie rodzony nieboszczykowski | w(ielebny) o(ciec) Roman Zaniewski, pr(ezbiter) hołynski, gdzie się co podziało tak z funduszow, jako y inne pałpiery na cerkwie Brzostowicy Wielkiej y Hołynskiej. Skarg zadnych na w(ielebnego) o(jca) nie było, a | przykłady we wszystkim choć nowoposwięcony. Wizyty na j(ego) m(ość) d(obrodzieja) talar bity, na x(iędza) archidy[ako]na tyfn y na nas po tyfnu iednym. || [арк. 32 адв.]

Царква ў в. Цецяроўка Гродзенскага павета. 28.05.1696.

Wies Ciecierowska. D(nia) 28 maia 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Roman Zaniewski, pr(ezbiter), trzyma cerkiew założenie Pokrowy Najświętszej Panny Ciecierinska. Nie przybyło, ani ubyło od dawnego pro|tokułu, ponieważ nie rad trzezwio się chować, zawsze pijany. Napominali aby | poprawę uczynił w statku kapłanskim. Prezentę, inwestyturę, kwity wszystkie pre|sętował. Wizyty na archipasterza m(i)H(ościweg)° dał tyfnow trzy, na j(ego) m(ość) x(iędza) archidy[akona] tyfn ieden, na nas, wizytatorów, po tyfnu iednym. Fundusz kaza|lismy na soborze presętować. Na soborze nie był. |

Царква ў м. Кузніца Гродзенскага павета. 10.06.1696.

(гл. таксама арк. 35–36)

Cerkiew w miasteczku Kuznica. D(nia) 10 juni | 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Mikołaj Piotrowski, pr(ezbiter), nie wiem skąd powiadał że poświęcony iest | od świętej pamięci nieboszczyka j(ego) m(ości) x(ię) dza Zochowskiego, metropolity, | na prowizyą w(ielebnego) o(jca) Piotra Jereżyca, pr(ezbitera) dobrowolskiego, w kolacy w(ielmoż)ne(g)° | j(ego) m(ości) pana Kryszpina, *podczaszego W(ielkiego) X(ięstwa) L(itewskiego)*°⁷³, w protopopii Wołkowyskiej zostaięcego. Ktury | żadnych dokumentow nie pokazał, ani też ynwestytury ~~pokazał~~ nie prezentował, lecz | ich m(ości) panowie Miciutowie zregestrowali wszystkie rzeczy cerkiew|ne, swoy registr nam dali, my zas ych m(ościów) zostawili. Ale kapłan | ten, chocia y uczył, iest piiak, ktorego pianiusiękiego znaleźli, | y przeciwną stawiać nie pokazawszy zadnych dokumentow yz nie iest | na tę beneficium od pasterza ordynowany. Do j(ego) m(ości) d(obrodzieja) odkładamy. Wizyty | nic a nic nie dał, sami y konie sustętowali. Zboże, było w(ielebny) o(ciec) Piotr Ka|dziewicz, pr(ezbiter) bywszy kuznicki, a terazniejszy hornicki, pozabierał, na co osobliwy | list iest (...)°⁷⁴ srebro, księgi pozabierał y ziachał. |

Царква ў в. Сідэрка Гродзенскага павета. 11.06.1696.

⁷³ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁷⁴ Фрагмент нечытальны.

Miasteczko cerkiew Siderska. D(nia) 11 juni 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Michał Cwiklicz po nieboszczyku w(ielebnym) o(jcu) Pawle Haponowiczu, | prez(biterze) siderskim, został prezbiterem, w fundacy ich m(ościów) panow Chałleckich. Podług protokołu dawney wizyty nie mało niedostaię z xiąg: | Ewangeli, Pofustawa, Psalterza y dwuch Jermołoiow. Powiadał w(ielebny) o(ciec) | yż Ewangelią w(ielebny) o(ciec) Kilenik odebrał y nie wie gdzie podział. Przybyło: apperat adamaszkowy karmazynowy ze wszytkim y Mszał in | folią drukowany. *Cerkiew Boża nowa wystawiona*⁷⁵. Prezętę, inwestyturę, kwity soborowę y Oleiow | SS(więtych) prezentował. Skarg zadnych nie mielimsy, ale iest przykładny *we wszytkim*⁷⁶, tylko o to co bez zapowiedzi szluby daią donieść j(ego) m(ości) do(brodziejowi). | Wizyty na j(ego) m(ość) do(brodzieja) dał 13 (...) ⁷⁷, na j(ego) m(ość) x(ię) dza arch(ydiakona) ty nfa y na nas po ty nfu. | Na konia owsa pułkorca z siczką. *Podania na cerkiew niema*⁷⁸. || [арк. 33]

Царква ў в. Ячна Гродзенскага павета. 13.06.1696.

Wieś Jacznienska. D(nia) 13 juni 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Konstanty Jawdynski, pr(ezbiter), po nieboszczyku rodzicu swym zostaię. | Cerkiew pięknie restawrowana, nowo dzwonicza wystawiona y oparkaniona | pięknie. Krzyż srebrny z sedesem. Krucifix odliwany y ewanilistowie *odliwana*⁷⁹ złociste z sedesem nowo restaurowany^m. Insze ozdoby w Cerkwi Bożey iako y w plebani podług protokołu dawney wizyty wszytko w całości | zostaię. Inwestyturę, kwity soborowę y Oleiow SS(więtych) nieboszczyka | rodzica swego prezętował. *Na*⁸⁰ podanie ma od j(ego) m(ości) d(obrodzieja) list, lecz ieszcze | *introducția* nie była. U tego ż w(ielebnego) o(jca) odebrałem dekretow trybunal|skich na cerkiew Przeczystey Panny Wilęską na kwotę kop dwie, a *piętnasćie y na*⁸¹ bezcek piętnasćie y Dzieciola y registr cerkwi *Đereczy Merczcką*. |

Царква ў м. Новы Двор Гродзенскага павета. 13.06.1696.

Miasto Nowy Dwor. D(nia) 13 juni 1696. |

⁷⁵ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁷⁶ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁷⁷ У тэксце лакуна.

⁷⁸ Дапісана пазней атрамантам святлейшага колеру.

⁷⁹ У тэксце памылкова *odliwawane*.

⁸⁰ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁸¹ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

W(ieiebny) o(ciec) Alexander Siemienowicz, pr(ezbiter), po nieboszczyku w(ieiebnym) o(jcu) *Hrehorym Poni|kwickim, pr(ezbiterze) nowodworskim*⁸², zostaie. Lecz wedlug protokolu dawnego siła | rzeczy nie dostaie. S tego wywieść koźde(g)°-czasu gdzie tego potrzeba | będzie. Inwestyury niema, mianuiac yź j(ego) m(ość) x(ią)dz protopopa od niego odebrał, | bez ktorey przez lat pięć zostaie, introdukcy nie pokazał. Co o te rzeczy | y o inne, ktore czasu potrzeby będą produkowanę w(ieiebnemu) o(jcowi). A teraz wizy|ty na archipasterza m(i)ł(ościweg)° doszło talar bity y cztery tynfy, j(ego) m(ości) x(ię)dzu ar(chidyakonu) | tynf ieden y nam, wizytatorom, po tynfu. Plebania zruynowana bez niego. | Extractow, funduszow niema y to powiada, że x(iądz) protopopa pobrał ten że. |

Царква ў м. Ліпск (Войнаў) Гродзенскага павета. 14.06.1696.

Miasteczko Lipsk ich m(ościów) pp(anów) Woynow. D(nia) 14 juni | 1696. |

W(ieiebny) o(ciec) Stephan Hołowka, pr(ezbiter), zostaie. Podług protokolu dawnego wszyst|kosmy zostali y przybyło za staraniem w(ieiebnego) o(jca): aparat atlasowy karmą|zynowy ze wszystkim, antypedy dwie harusowe czerwone, tuwalen dwie | y chorągwi szarzone czerwone dwie. Funduszu w(ieiebny) o(ciec) nie ma, kazalismy ko|niecnie starać y pr(ezentować) na soborze. Preżęte, inwesturę, kwity soborowe y O|leiw Świętych, metrykę choc nieporządną preżętował. Na soborze szczęs|sliwie odprawuiącego w Nowogrodku 1694 nie był, exusował yź x(iądz) protopopa onego uwolnił y za to wziół tynfow 15. Skarg zadnych na w(ieiebnego) o(jca) | nie było, ale iest przykładny, umieiętny y pobożny, o Chwałę Bożą | staraiący y przyspasabiający. Wizyty archipasterzowi m(i)ł(ości)wemu doszło | (...) ⁸³, na j(ego) m(ości) x(ię)dzia archidyakona (...) ⁸⁴ || [арк. 33 адв.]

Царква ў м. Ліпск (Каралеўскі) Гродзенскага павета. 14.06.1696.

Miasto Lipsk J(eg)° Kr(ólewskiej) M(iłości). D(nia) 14 juni 1696. |

W(ieiebny) o(ciec) Heliasz Malnowski, pr(ezbiter), po w(ieiebnym) o(jcu) Symeonu Ohurcewiczu poświęco|ny został na cerkiew Lipską. Za którym cerkiew de novo pokryta z wo(...) ⁸⁵ce nową stawią. Przybyło: *puszka cynowa z wierzchiem na venerabile*⁸⁶, antypedy dwie czerwonych harusowych, trzecia nie|bieska, tuwalen trzy. Y wszytką podług dawnego protokolu w całości zos|taie, tylko funduszu niema, wziół nieboszczyk o(ciec) Pilecki,

⁸² У тэксце памылкова *Hrehorego Ponikwickiego, pr(ezbitera) nowodworskiego*.

⁸³ У тэксце лакуна.

⁸⁴ У тэксце лакуна.

⁸⁵ Фрагмент нечытэльны.

⁸⁶ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

protopopa wiłlenski, y konieczno trzeba dopominać u w(ielebnego) o(jca) Bobra, protopopy wiłeskie(g)°, | jako possessora nieboszczykowskiego. Ten że x(iądz) Pilecki kielich srebrny | zostawił cerkwi Lipskiej J(eg)° K(rólewskiej) M(iłości) u w(ielebnego) o(jca) Symeona Ohurcewicza, pr(ezbitera) na | ten czas terazniejszego lipskiego chreptowiczewskiego, który miał wrocić, a do tych czas | trzyma. Inwestyturę w(ielebný) o(ciec) Malnowski Xięgi w tey cerkwi Lipskiej wszystkie poszarpane, a naybarzief Psalterz wielki wszystkie, a wszystkie | zgnil, co go y oprawic nie można przez niestaranie y opuszczenie w(ielebnego) o(jca) | Malnowskiego, co seryą przykazali przed panami mieszczanami lipskimi | aby xięgi ponaprawiane byly y w lepszym dozorse miał. Antymis dziu|rawy pod winą zł(otych) stu na kathedrę Nowogrodzką roskazali aby iako nay|prędzey od archipasterza otrzymał, a ten stary na ręce nasze abo x(iędza) | protopopy grodzienskie(g)° oddał, pod ustarciem beneficy y kary przykazali. Inwestyturę, podanie, kwity soborowe y Oleiu Świętego przętował, z czego | wszystkie (...) ⁸⁷ | Wizyty doszło na j(ego) m(ość) dobrodzieja talarow bitych 3, na j(ego) m(ość) x(ię) dza archidy|akona tyńf ieden, y na nas, wizytatorow, po tyńfu. |

Царква ў м. Ліпск (Храптовічаў) альбо Галынка Гродзенскага павета. 15.06.1696.

Miasto Lipsk Chreptowiczowski alias Hołynka. D(nia) 15 (juni) | 1696. |

W(ielebný) o(ciec) Symeon Ohurcewicz, pr(ezbiter), trzyma cerkiew. Podług protokołu dawne(g)° | cerkiew pode dworem założenia S(więtych) ⁸⁸ PP(roków) Bożych Piotra y Pawła y *Narodzenia* | *Naswięzhey Panny* ⁸⁹, w ktorey nic | a nic porzadku niemasz. Deisus który nie na tysiacy złotych kosztuiący | snickerską robotą wszystkie powalony, sztuki spręty ⁹⁰ y w niwecz obrocony. Dzwonka | zadnego niemasz. Apparata cerkwi Bożey w niwecz poobrocane, nie w cerkwi, | ale pod łoszkim w yzbie tak walaiące bez zamknienia znalezi w krob|ce. | Kielich srebrny podług karty, daney od pr(ezbitera) y mieszczan lipskich, oddali | do cerkwi J(eg)° K(rólewskiej) M(iłości) Lipskiej. O inne rzeczy podług protokołu dawnego, gdzie y registr | przy apparatu zostawili. Funduszu, co roskazano w dawney wizycie, aby na | soborze przętował, tego nie uczynił. | Fundusze ich m(ościów) pp(anów) Chreptowiczów na iarmarki wolne kapłanowi bez wszelkich | przeszkod od dworu y na dziesięcine zyta kop 15 y jarzyny kop 15 s paszni dworney ma do|chodzić. A ponieważ nie dochodziło, tedy nieboszczyk Samuel Ohurcewicz, pr(ezbiter) | lipski, *protopopa podlaski* ⁹¹, przez prawo y dekreta trybunalskie odyskał tę

⁸⁷ У тэксце лакуна.

⁸⁸ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁸⁹ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁹⁰ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁹¹ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

dziesięcine. Których | praw sztuk wzielismy 37 y wracamy zas pod tą kądycyą
żeby konieczno na sobo|rze przętotowano. || [арк. 34]

Царква ў м. Сапоцкін Гродзенскага павета. 16.06.1696.

Miasteczko Sopockin J(eg)° K(rólewskiej) M(iłości). D(nia) 16 juni 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Konstanty Borowski, pr(ezbiter), trzyma cerkiew. Podług protokołu daw|neg° wszelki porządek w cerkwi Bożej widzielismy, a za staraniem iako | czulego kapłana y staraiącego *cerkiew restewrawana y pokryta, puszka z wierzchiem*⁹² a przybyło nad protokół dawny krzyż | nie mosięzny ale cynowy na drzewie, kielich srebrny s patyną, gwiazdą y łyżycą, ryzy kitaykowe pomaranczowe ze wszytkim, alba | z humerałem, tuwalen cztery s korunami. *Parafia*⁹³, grunta y plebania podług spisania j(ego) m(ości) x(ię) dza Wołosowicza y x(ię) dza Maruszewskiego. Inwestiture, kwity | wszystkie soborow y Oleow SS(więtych) przętotował. Na tym soborze j(ego) m(ością) d(obrodziejem) | odprawuiącego *szczęśliwie*⁹⁴ r(oku) 1694 nie był, ale ma kwit od xiędza protopopy, | co my widząc przykładność y stateczność kapłańską, skarg zadnych | nie było, ale y owszem godzien pochwały. Przypisawszy to (co) przybyło | nad ten protokół, rękę naszą podpisuiemy. Pisan w Sopockinach | d(nia) y roku ut supra. Wizyty archipasterzowi m(i)ł(ości)wemu doszło | talarow bitych dwa, na j(ego) m(ość) x(ię) dza archidy(akona) tyńf ieden, y na nas, wizytatorow, | po tyńfu. Owsa na konie czwiertkę. || [арк. 34 аоѳ.]

Царква ў м. Ятвеск Гродзенскага павета. 22.06.1696.

Wieś Jatwież. D(nia) 22 juni 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Paweł Sieniacki *zostaie stary(m)*⁹⁵. Ten że ma przy sobie zięcia w(ielebnego) o(jca) Romana Sy|monowicza, prezbitera. U kturych podług dawnego protokołu wszytkosmy | w cerkwi porządnie zostali. Nic nie ubyło, ale za staraniem onych przybyło na|przod kielich srebrny s *patyną y gwiazdą patyną*⁹⁶, aperat zołty kitaykowy ze wszytkim, zaponki kitaykowkę dwie, antypedy dwie malowane na płótnie y 2 obra|zow pienknych, ktolemi nowo cerkiew Boża przyuodzbiona. Grunta ograniçzone jako zdawna kapłani zażywali. Funduszu niema y processu | do tych czas nie zaniesli, maią się iustyciować na soborze. Włoka trzecia pra|wem na cerkiew Jatwieską s poddanym na pułwłoki siedzącym osobno od | włoki z łaski ich m(ościów) pp(anów) Młodzianowskich nadana, kturę prawo przy w(ielebnym) o(jcu) | Romanie Symonowiczu, pr(ezbiterze)

⁹² Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁹³ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁹⁴ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁹⁵ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

⁹⁶ Дапісана паверх асноўнага тэксту.

jatwieskim, a na przyznanie list u w(ielebnego) o(jca) Pawła Sieniackiego, który koniecznie ma oddać. Prezētę, inwestiturę, kwity | soborowe Oleiów SS(więtych), metrykę prezētował. Skarg żądnych nie było. Dochodu na archipasterza m(i)ł(osciweg)° doszło talar bity y cztyry tynfy, | na j(ego) m(ość) x(ię)dza archidyakona tynf 1, y na nas po tynfu. |

W(ielebny) o(ciec) Paweł Sieniacki w kosciele Kamionskim odprawuie y tam pa|rafian od cerkwi ze wszytko ych przynalezytoscią podgarnoł, przez co wielkie | przeszkody cerkwi Jatwieskiej. |

Царква ў в. Дубна Гродзенскага павета. 30.06.1696.

Wieś Dubno. 30 juni 1696. |

W(ielebny) o(ciec) Athanazy Serheykiewicz, pr(ezbiter) cerkwi Dubieńskiej, po smier|ci oycy tescia swego w(ielebnego) o(jca) Jakuba Bułharowskiego zostaiący. | Podług dawnego protokołu nic nie ubyło, ale za staraniem onego | drzewa pięknego zprowadzono na cerkiew Bożą, w cerkwi obra|zami y oltarze tuwalniami pięknie przyozdobiona, alb dwie | przybyło. Skarg zadnych nie było, ale iest przykłady, umięjętny y pobożny. Prezente, listy, kwity, mirnice, metrykę | p(re)sentował. Sam od P(ana) Boga ciężką chorobą małżaki y | gradobiciem nawiedzony. Wizyty doszło archipasterzowi mił(osciwemu) tynfow | 4, j(ego) m(ości) x(ię)dzu ar(chidyakonowi) tynf ieden y nam, wizytatorom, po tynfu. |

Царква ў г. Аўгустаў Бельскага павета Каралеўства Польскага. б/д.

N(ota) b(ene). W(ielebnym) o(jcem) augustowskim | w(ielebny) o(ciec) Bakszczanski. || [арк. 35]

Рэстр маёмасці царквы ў м. Кузніца Гродзенскага павета, складзены калятарамі Адамам і Каралем Міцутамі. 11.06.1696.

(гл. таксама арк. 32 адв.)

Za osobliwą łaską jasnie w(ie)l(mo)zne(g)° w Bogu nayprzewie|lebniejszego j(ego) m(ości) x(ię)dza Leona Szlubic Załęskiego, z Bo|żey y Stolicy Świętey Apostolskiej łaski metropolity Kyiowskiego, Halickiego y Wszytkiey Rusi, włodzimierz|skiego y brzeskiego ep(isko)pa, kobrynskiego y czernihowskie(g) o | archimandryty, naszego wiele m(i)ł(sciwego) pana y dobrodzieia, | mając zesłanych od boku j(ego) m(ości) jeneralnych wizytatorow w Bo|gu przew(ie)l(e)bne(g)o j(ego) m(ości) x(ię)dza Pawła Zorawskiego y xiędza Michała Zu|rawnickiego dla porządku cerkwi Bożych y ozdoby ych, o czu|łości y staraniu prezbiterow. Co y my, collatorowie, wielką | mając ukrywdzenie y cale spustoszenie chwały Bożey przez ww(ielebnych) | oo(jców), przez w(ielebnego) o(jca) Kilenika y w(ielebnego) o(jca) Kadziewiczza, kturzy srebro, appa|rata, xięgi

pozabierali, reszta co jest ich m(ości)ci spisali y nam | do rąk oddali, przeciwno też ich m(ościów) my dali ad archium. |

Naprzod. | Cerkiew drewniana de novo restaurowana wewnątrz deisu|sem y obrazami przyozdobiona. Na Wielkim Ołtarzu cymboryum | drewniana zamczysta. Pan Bog w kielichu cynowym, w tym samy^m, | w którym celebriuę. Antyepedia atlasowa karmazynowa. Obrus. | Antymis świętey pamięci j(ego) m(ości) x(ię) dza Kolędy dobry. Tuwalen dwie | s korunami białymi. Korporałow trzy. Pokrowcow wielkich trzy, ie|den w przonszki kitaykowy, drugi czarny, trzeci siatkowy. Burs zło|togłowowych dwie, dwie zas prostych, małych trzy. Apparatów | dwoie, ieden kitaykowe w prząszki, drugie czarne ze wszytkim. | Alba, humerał y pasek. Ampulek dwie kontryfałowych. Paty|na złocista, gwiazda y łyteczka cynowa. | Xięgi: Ewangelia, Słuzebnik in foliā drukowaną, drugi Słuzebnik in | foliā pisany. || [арк. 35 адв.] Lichtarzow drewnianych posrzebranych cztery, krolewieckich glijnianych dwa. | Wotywy: obraz Naswieszey Panny na drzewie cudowny, na który^m | koron dwie złocistych, tablica wielka srebrna, mniejszych | sześć, serca dwoie w iednym mieyscu s koroną mieyscami zło|cistę srebrne, drugie serce także dwoie w iednym mieyscu, trzecie | małękię srebrne serduszko, noszka srebrna, piersienci dwa srebr^{ne}, | cynowa tablica in quarto, szkaplerzow hawtowanych trzy, | zausznicy kryształowe we srebro oprawne. Zaponka z ko|runami jedwabniczna. Dni blaszkowe szare. Obicie atlasu kar|mazynowego z zółtym. Bretow trzy. Antyepidyki dwie, iedna atlaso|wa szara, druga kitaykowa w prząszki. Dzwonek mały ieden, na | dzwonicy dwa. Chorągwi trzy czerwone, a dwie zielone harusowe. | Plebania: izba biała z ałkierzem y sienmi, gumną. Ta plebania jako zdaw|na ww(ielebni) oo(jcowie) prezbiterowie kuznicyczy wazywali, tak y teraz ich m(ości) | kolatorowie nie uymuiąc, ale y owszem przymnażaiąc chwale Bo|żey by ustawiczne nabożestwo w cerkwi było za nas y za do|brodzieiow zmarłych w liturgi świętey nie przepominano. Grun|tu obrębem w kożdym poletku kładzie żyta szankow dziesięć miały kuznickiey we trzech poletkach z sianożęciami tak a nie yna|czey iako wszyscy kapłani będące przy cerkwi Kuznickiey zazy|wali. O zabrane rzeczy przez ww(ielebnych) oo(jców) mamy dochodzic, a co | przybędzie w registr dany od ich m(ościów) oo(jców) wizytatorow powinni | będziem wpisywać y jako collatorowie pilno tego mamy | dozierać żeby w ruinę collatia ich m(o)sciow dobrodzieiow | rodzicow naszych, || [арк. 36] tak my sami, jako y kozdy z nas y po nas by chwała Boża | nie ustawała pilno tego postrzegać. Na co dla lepszey wiary y pa|amięci rękomą naszemi przy pieczęci podpisuiemy. |

Pisan w Kuznicy. | D(nia) iedynastego m(iesią)ca juni A(nn)° 1696. |

Adam Micuta, mieczny woiewoictwa Witepskie(g)°, | ręką swo własno. [Чырвоная сургучная пчатка з нечытальнай выявай]. | Karol Micuta ręką moią własną podpisuię się. ||

Крыніца: Российский государственный исторический архив. – Ф. 823. – Оп. 3. – Д. 420. – Лл. 21 об.–36.

ДАДАТАК 2

Крыніцы і літаратура

1. Візіты уніяцкіх цэркваў Мінскага і Навагрудскага сабораў 1680–1682 гг.: зборнік дакументаў / Укладальнік Д. В. Лісейчыкаў. – Мінск : І.П. Логвінаў, 2009. – 270 с.: іл.
2. Генеральная візіта царквы ў г. Лідзе Лідскага павета ад 18.06.1681 (копія 30.07.1817) // Архіў Мінскай духоўнай Акадэміі і Семінарыі (в. Жыровічы Слонімскага р-на Гродзенскай вобл.). – Ф. 1. – Воп. 1. – Спр. 2. – Арк. 117.
3. Лісейчыкаў, Д. В. Ад Невеля да Люцына: візіты ўніяцкіх цэркваў Полацкай пратапопіі 1684 г. // Архіварыус: зб. навуковых паведамл. і арт.; вып. 15/рэдкал.: В. Ф. Голубеў [і інш.]. – Мінск : НГАБ, 2017. – С. 141–147.

4. Лісейчыкаў, Д. В. Генеральныя візітацыі цэркваў Пінска-Тураўскай уніяцкай епархіі ў XVII–XVIII стст. // Журнал Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Історыя = Journal of the Belarusian State University. Historical sciences. – 2018. – № 1. – С. 25–32.
5. Лісейчыкаў, Д. В. Інвентар Пінскай кафедральнай саборнай царквы «Святой Прачыстай» 1695 г. // Беларускі археаграфічны штогоднік. – Вып. 17. – Мінск : БелНДІДАС, 2016. – С. 235–245.
6. Лісейчыкаў, Д. В. Святар у беларускім соцыюме: прасапаграфія ўніяцкага духавенства 1596–1839 гг. / Д. В. Лісейчыкаў. – Мінск : Беларусь, 2015. – 719 с., [16] л. іл.
7. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (далей – НГАБ). – Калекцыя лічбавых копіяў 20. – Воп. 1. – Спр. 422 – Скарга (супліка) вікарыя Слуцкай саборнай замкавай царквы Захарыя Мардзвіловіча намесніку Кіеўскай мітраполіі, архімандрыту слуцкаму Іосіфу Аранскаму на гвалты і шкоды з боку адміністрацыі маёнтка Беліца Лідскага павета Зблянскай царкве, куды быў прызначаны для нагляду. 26.09.1732. – 4 арк.
8. НГАБ. – Ф. 136. – Воп. 1. – Спр. 42042. – Генеральныя візіты цэркваў Мінскага і Навагрудскага сабораў (Бабруйскай, Барысаўскай, Блонскай, Даўгінаўскай, Ігуменскай, Клецкай, Лагойскай, Мінскай, Мядзельскай, Навагрудскай, Нясвіжскай, Пухавіцкай і Цырынскай пратапопій). 1680–1682 гг. – 108 арк.
9. НГАБ. – Ф. 694. – Воп. 5. – Спр. 140. – Візіты, інвентары і іншыя дакументы цэркваў у м. Барань Аршанскага пав., в. Бортнікі Рэчыцкага пав., в. Бродаўка Аршанскага пав., в. Вічаўка Пінскага пав., м. Гайна Мінскага пав., м. Грэск Навагрудскага пав., в. Збяны Лідскага пав. за 1663–1820 гг. – 110 арк.
10. Рэстр архіва кіеўскіх мітрапалітаў за 1763 г., актыкаваны 01.02.1768 у актавай кнізе Навагрудскага земскага суда // НГАБ. – Ф. 1774. – Воп. 1. – Спр. 3. – Актавая кніга Навагрудскага земскага суда. 1767–1768 гг. – Арк. 884–999 адв.
11. Російскі дзяржаўны гістарычны архіў (далей – РГИА). – Ф. 823. – Оп. 3. – Д. 409. – Генеральныя візіты цэркваў Полацкай пратапопіі (фрагмент). 1684 г. – 16 арк.
12. РГИА. – Ф. 823. – Оп. 3. – Д. 420. – Генеральныя візіты цэркваў Ваўкавыскай, Гродзенскай, Клецкай, Нясвіжскай, Слонімскай і Цырынскай пратапопій. 1696–1697 гг. – 44 арк.
13. Сковчиляс, І. «Дар любові»: кунічэ (катедрацік) у Кіеўскай мітраполіі XIII–XVIII століць. – Львів : Выдавецтва Украінскага каталіцкага ўніверсітэта, 2013. – 160 с.
14. Tatarenko, L. Discordia concordans: Les Ruthènes de la Grande Principauté de Lithuanie au temps de l'Union de Brest (milieu du XVIe siècle – milieu du XVIIe siècle). – Paris : [s.n.] (Paris : Histoire. Université Panthéon-Sorbonne), 2014. – 178 p.

Змест

АРХІВАЗНАЎСТВА

З. В. Антановіч

«Разбор дакументаў» у архіве
Магілёўскай рымска-каталіцкай кансісторыі
(паводле матэрыялаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі) 5

О. И. Евстратьев

«Куроника» в Главном архиве древних актов в Варшаве (Польша) 14

ПУБЛІКАЦЫЯ І АРХЕАГРАФІЧНАЯ АПРАЦОЎКА АРХІЎНЫХ ДАКУМЕНТАЎ

Ю. М. Лаўрык

Манускрыпты са слущкімі правененцямі ў калекцыі «Рукапісныя кнігі»
Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь. 44

Д. В. Лісейчыкаў

Звон з Каложы і падсвечнікі з Караляўца:
візіты ўніяцкіх цэркваў Гродзенскай прапапіі 1696 г. 65

Д. Ч. Матвейчык

Лісты ссыльных удзельнікаў паўстання 1863–1864 гг. у зборах
Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі 101

Н. У. Сліж

Маёнтак Дзярэчын на падставе інвентара 1663 г. 122

КРЫНІЦАЗНАЎСТВА

М. М. Кароль

«Цяпер дадзена свабода ад Гасудара і кожны
свабодную можа вызнаваць веру»:
паўсядзённыя практыкі міжканфесійных канверсій
пасля прыняцця Указа ад 17 красавіка 1905 г.
(паводле матэрыялаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі) . . . 148

А. М. Лукашэвіч

Подготовка и осуществление операции по стратегическому сближению
Западных армий Российской империи в феврале – июне 1812 г.
(по материалам Российского государственного военно-исторического
архива) 158

Архіварыус: зб. навук. паведамл. і арт. ; вып. 16 / рэд. В. Ф. Голубеў
А87 [і інш.]. — Мінск : НГАБ, 2018. — 358 с., іл.

ISSN 2225-4412.

Нацыянальным гістарычным архівам Беларусі падрыхтаваны шаснаццаты выпуск штогодніка «Архіварыус». На яго старонках асвятляецца шырокае кола пытанняў гісторыі, архівазнаўства, археаграфіі, крыніцазнаўства і іншых спецыяльных гістарычных дысцыплін. У навуковы ўжытак уводзіцца шэраг новых, раней невядомых дакументаў і фактаў.

Прызначаецца архівістам, гісторыкам, краязнаўцам і ўсім, хто цікавіцца старонкамі мінулага Беларусі.

УДК [930.22+94(476)«15/19»(082)]
ББК 79.3(Бел)+63.3(4Бел)41